

Spetsiaalne fond

Kõigi maade proletaarlased ühinege!

NOOR TÖÖLINE

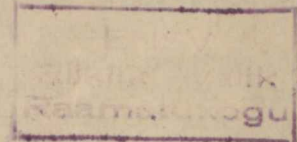
Töölisnoorsoo kuukiri

Nr. 10-11

Toimetus ja talitus: Tallinnas, Gogoli p. 4
«Tööliste Keldris» — — — Telefon 13-01

Nr. 10-11

Rariteet

12063 ✓

W. J. Lenin

Oktoober—November 1922

Oktoober — ajaloo tähisena

Seisab tee serwal lumesse torgatud kuuseoks wõi õletuust teiwa otsas; waatab teekäija möödamannes korraks sinna poole, õiendab selle järele oma teesihti ja ruttab edasi. Nagu unustades seda, mis silmapilguks tähelepanekut wangiwas. Ja wast alles eemalt, kõrgelt tagasi waadates läbirännanud tee peale, märkab rändaja, missugust otsustawat osa ta teesihil möödunud tähis on mänginud.

Länewad mööda ka ajaloolised tähised oma aja wõtlejate silmist; tähelepanek kõidetud silmapilgu huwide, silmapilgu wõitlusenõuete külge, ja seles rüsinas kaob nagu aeg ja wõimatus ulatada nägema, missuguse määratu pöörde tõi tähis inimesesoo käigusihisse.

Enam kui ühegi siimaalse ajalootähise kohta wõib seda ütelda Wenemaa suure oktoobrirewolutsiooni kohta 1917. aastal.

Tõsi, selle rewolutsiooni marksistlike ajalooaatega warustatud ja dialektiliselt mõtlewad juhid nägid pöördesihti kaugele ette, hakkasid ammu juba ohje selle pöörde tarwis seadma, ja kui seisukohale lähemale jõuti, määrati isegi pöördepunkt eemalt, ette kindlaks.

See on esimene iseäraldus oktoobrirewolutsiooni tähises. On olnud ajaloois nii mõnigi suur ja sügaw pööre, aga ainult oktoobritähise eel nägid pöörde etewalmistajad kaugemale ette tee sihti pärast pööret ja wõisid ta tähtpäewa ette ära määrata. Igatahes küll mitte kaugele, aga ka nädalad ja kuud tähendawad seesuguses kiires lennus, nagu seda oli oma sündmustega 1917. a., sügawat hindamise wõimet. Ja enam weel mitte ainult ette ei näinud enamlaste juhtiw keskkohal oktoobrirewolutsiooni pööret, waid ta kuulutas seda ka otse awalikul wä ja — neile kellelt wõimu wõtma mindi: awalikult seletas enamlaste fraktsioon, et 2. ülewenemaaline nõukogude kongress wõimu ajutiselt walitsuselt peab wõtma. See andis pöördele sootuks teistsuguse iseloomu, kui

oli olnud endistel pööretel, mida walmistati salajas, mis kätte jõudsid tihti ootamata, puhkesid lahti wahest koguni kõrwaliste juhtumiste jälgil.

Oktoobrirewolutsioon oli hulgaliselt etewalmistatud ja seega awalik wõitlus kahe klassi wahel, et te teades, kui wõitlus riiklise wõimu pärast.

Kuid see on ainult iseloomustaw kõrwaljoon selles suures ajaloolises sündmuses, mille sisulist wäärtust meie, nagu tähendatud, kui kaasawõtitejd, kaasaelajad, waewalt täies ulatuses hirmata oskame; sedawõrd oleme kinni igapäewaste tingimiste, igapäewaste nõudmiste küljes, et wähe mahiti leiame pilku juhtida teesihil kaugemale, kust pööre nurk paremini näha.

Sellepärast ootame alles ajaloolast, kes oktoobritähise täit tähtsust igakülgsest selgust, ta ulatust ajaloolises walguses paista laseks. Mis siimaani sel ajal ilmunud, on kas selle pööre tähtsuse eitamine, wõi eitamise wastu katkenditena ilmunud toodud mõtted üksikute küsimuste, üksikute silmapilkude kohta, wõi üleüldised, põhimõttelised mõlgutused, mis jõuetud andma laialisemat ajaloolist hindamist.

On waieldud selle pööre sisu juures, ja on tahetud teda kujutada nõrga wõnkena, mis uut põhjalikku sihti ei olnud annud. On tahetud tõendada ja tõendatakse weel tänapäew: oktoobrirewolutsioon ei olnudki proletaarne rewolutsioon, waid ainult kodanline, oli muudatus, mis sisuliselt sarnane Lääne-Euroopa sündmustele ja liikumistele möödalanud aastasaja keskelt, 1848. a. Mis Wenemaal hiljem tulnud, sest et Wenemaa oma arenemises teistest maa-dest järele oli.

Neid waieldajaid wõiks ju juhtida Marxi ja Engelsi juurde, kes juba 1848. aasta tulekul, ette nähes rewolutsiooni lahtipuhkemist, wõimalikuks pidasid, et liikumine kodanlise rewolutsiooni piiridest üle tõuseb, et töörahwahulkade aru-

saamine võitluse enese käigus kaswades ja arenedes kaugemad eesmärgid üles seab, kui kodanline rewolutsioon lubada võib, ja sellepärast liikumise kaugemale viib.

1848. a. ei läinud see täide, kuid midagi selletaolist nägime 1905. a. võitlustes, kus töölisteliikumine, mis Wenemaal juba märksa kaugemale oli arenenud kui Läänes 1848. a., rewolutsiooniliikumist kaugemale tüüris, kui kodanlus seda oma huwides lubada võis. Ja et proletariaadi jõud sel silmapilgul veel küllalt etewalmistatud ei olnud, siis rauges liikumine sel astmel.

1917. a. aga andis kaks rewolutsiooni: esimese märkis, kus kõrwaldaitsariwalitsus, ja teine oktoobris (nowembris), mis murdis kodanluse võimu ja andis walitsuse proletariaadi ja talurahwa kätte. Ja see wiimane oli, mida Marx ja Engels juba 1847. a. ette nägid ja mille kohta nad „Kommunistlises Manifestis“ kirjutasid:

„Saksamaa seisab kodanlise rewolutsiooni läwel ja teeb selle pöörde Euroopa hariduse palju kaugemale edenenud tingimistes üleüldse, ja palju kaugemale wälja arenenud proletariaadiga, kui Inglismaa 17. ja Prantsusmaa 18. aastasajal, mispärast Saksamaa kodanline rewolutsioon ainult „proletaarlise rewolutsiooni otsekohene eelmäng võib olla.“

Kui selles lauses muuta nimed ja aastasaja numbrid, siis käib see mõttekäik sõnasõnalt Wenemaal rewolutsiooni kohta 1917. aastal. Kaugemale edenenud tingimised ja kaugemale arenenud proletariaat Wenemaal wiis liikumise weebruari (märtsi) rewolutsioonist edasi — oktoobrini, kus võim langes kodanluselt proletariaadi kätte.

Nüüd tulewad sotsialdemokraadid ja seletawad: aga mis sellest ikkagi kasu oli? Nõukoguwalitsus peab tagant järele ikkagi kapitali uuesti sisse laskma, peab Wenemaal kapitalistilise korra maksuma panema, sest Wenemaal majandusline elu, mis ennemgi kuigi kõrgel ei seisnud, imperialistilise sõja ja klassisõja wästel sedawõrd ära on purustatud, et selle peale mingit kõrgemat ühiskonnakorda ehitada ei saa.

See seletus ja põhjendus näitab küll wäga selgelt seda, mida sotsialdemokraadid tahaksid, ja on hingeliseks eelduseks sellele Wene sotsialdemokraadi Martowi hiljutisele juhtmõttele, et töö-

listel kõik purjed kodanlise tuule järele tulewat seada, täiel aurul kapitalismi poole tagasi purjetada; kuid samal ajal näitab ta ka seda äärmist lamedust, mis selles mõttekäigus walitseb.

Igatahes, juba I. Internatsionaali põhimõetes seletas Marx, et töölisteliikumise eesmärgiks tööliste wabastamine peab olema, ja poliitiline wabastamine ainult selle peaesmärgi abinõuks on. Aga kui nüüd Kautskid, Martowid, Martnad jt. seletama tulewad, et kodanluse poliitilise võimu murdmine veel mitte sotsialistlist rewolutsiooni ei tähendawat, mis majanduslise wahekorra muutmises pidawat seisma, siis on see jaanalinnu taküka: pistetatakse pea liiwa sisse, et mitte ise näha, ja arwatase, et siis ka teised ei pea nägema.

Need seletajad teawad aga enam kui küllalt, et ilma poliitilise võimu wõtma mingit teed ei ole, kuidas proletariaat majanduslist kurnamist häwitama saaks hakatagi. Kui palju sõnu on kõik need oktoobrirewolutsiooni sotsialistilise sisu eitajad oma elueas ise selleks ku'utanud, et töörahwale selgeks teha seda töölisteliikumise hädatarwilikku aabitsatõtt: ei saa tööliklass muidu majandusliselt wabaneda, kui ta kodanluse käest poliitilist võimu ei kisu! See on, kui piltlikult ütelda, üks, mis wiib sotsiaalsesse ilma. Wenemaal proletariaat awas oktoobrirewolutsioonis selle ukse ja astus üle läwe sisse.

Aga on veel teinegi, kaudne tõendus nende esitajate seisukoha ümberütkamiseks. Nad on seletada püüdnud: ei olewat tarwis rewolutsiooni, waid töörahwas woiwat oma nõudmisi pikkamisi maksuma panna demokraatlise korra kaudu, sedamööda, kuidas rahwa enamus oma tahtmist parlamendi kaudu maksuma paneb.

Kuigi see seletus ainult teist teed, peale rewolutsiooni näitab, rewolutsiooni enese saawutusi mitte ümber ei lükka, siin on ta aga sisulikult sedawõrd käega katsutawalt lapsik, et näituseks hr. Martnale ta enese sõnu, õigu meie oma kodusegi „kõige demokraatlikuma demokraatia“ kohta meelde tuletada. Meil on maailmas juba nii mõndagi sorti demokraatid, aga kes tihkaks nende hulgast näidata ainustki, kus — oh, meie ei nõuagi tööliste huwide kaitsmist, ei, kus töölisti armutat kapitalismi altarile ohwriks ei tassitaks! Kus ei walitseks

halastamata terror töölisliikumise vastu.

Just meieaja demokraatia kinnitab kõige kindlamalt Marxi ja Engelsi tõendust, et töörahwa majandusliseks wabastamiseks ennem waja on kodanluse poliitilist wõimu murda. Ja kui oktoobrirewolutsioon ainult sedagi oleks teinud, ta oleks jäänud tähiseks, tähetorniks, tuletorniks proletariaadi wõitlemise teel, ta oleks teostanud kõige tähtsama eeltingimise proletariaadi majandusliseks wabanemiseks.

Aga poliitilise wõimu wõtmine oli ainult ukse awamine sotsialistlikku ilma, mis mitte ei ole pulbrikarbide, mida wõib tasku pista, waid mida — ka eitajad teawad seda — tarwis on ehitada, jah, mille ehitamiselegi ei saa astuda enne, kui wana koli on maha lõhutud, wanad wärmed eest täsandatud.

Arusaadaw kõigile, keda mitte ei pimesta kodanluse demokraatia ebajumala kõlisesaw kannused, arusaadaw, et oktoobrirewolutsiooni ühe ropsuga endist ilma ümber luua ei suutnud, ei suuda seda üldse mingi rewolutsioon, mis ei ole mitte mustakunsti maletöök, waid ühiskondliste olude ümbermuutja; waid milleks on waja pikka ja wisa tööd wana lõhkumise ja uue ehitamise kallal.

Oktoobrirewolutsioon pidi siis õieti lõhkumise algama, ja algas: töörahwa majandusliste ahela lõhkumise — nõukogudewõimu esimene dekreet käis maaeraomanduse kaotamise, sajamiljonilise Wene talurahwa wabastamise kohta suurmaaomanduse ikkest. Siin ei ole koht wõrrelda seda maareformi mõne „demokraatliku“ maareformiga, mis kah tõendab maad rahwa kätte andwat. Missuguste tagajärgedega — selle kohta on meil, Eestis, eriti wähe wadjadust, weel seletama tulla; ei ole walda ega küla, kus seda töörahwas oma naha peal walusalt ei tunneks.

Maaeraomanduse kaotamise järgil käis wabrikute, pankade jne. natsionaliseerimine. Siis tulid teised seniste orjuseahelate purustamiseni — kuni rahwuslise surwe kaotamiseni, mis wõimalik on ainult seal, kus üks ühiskondlik klass teist ei poliitiliselt ega majandusliliselt ei kurna ega wägista.

Ei ole nende ridade ülesanne pikemalt peatada selle juures, mida oktoobrirewolutsioon Wenemaa proletariaadile andis, mis wõitis selle pöörde kaudu töötaw We-

ne talurahwas. Tahtsime ainult tähendada, et oktoobrirewolutsioon wõimaluse andis üleüldse sellele teele astuda, et oktoobrirewolutsioon Wenemaa rahwaste teesihti sedawõrd põhjalikult muutis, et need ülepea wõisid oma elu uutel põhimõtetel korraldama hakata.

Ma tuletan meele näituseks rahwuslist küsimust. Kõigist wäga ilusaest sõnadest hoolimata ei ole weel ainuski demokraatia siinamaani ligilähedalegi jõudnud seisukohale, mida sisaldab nõukoguwalitsuse 2. nowembri dekreet (1917) rahwuseküsimuses, kui kuulutatakse igale rahwusele õigus ennast riigist lahtilüüa ja oma iseseisew riik asutada. Tarwis ainult meele tuletada rahwaste iseseiswuse wõitlust kapitalistlistel maadel — näituseks Iirimaa praeguselgi silmapilgul, et aru saada oktoobrirewolutsiooni sisust.

Aga kapital nõukoguriigis? Kas ei ole see oktoobriwõitude mahakustutamine?

Ta oleks seda, kui Wenemaa töörahwas oleks silmapilgukski oma rahulisel tööl saanud kommunistlist korda sisuliselt üles ehitada. Seda wõimalust ei annud talle maailma kapitalistlikud saagiad, kes nõukoguwalitsuse esimesest elupilgust sundisid kõike jõudu pingutama ainult ja ükski oma elu kaitseks töörahwariigi wihasemate kallale tungijate vastu.

Selles meeleheitlikus wõitluses ei wõinud juttugi olla mingist uue korra ülesehitamisest, millele sai alles asuda pärast seda kui oisekohene sõjahädaoht möödaks oli.

Aga missuguseks oli waheajal meeleheitlises wõitluses seisukord muutunud?! Seda koledat olukorda on waewalt meil siin wõimalik ette kujutada. Tahaksin ainult tähendada, et see olukord oli tekkinud — mitte nõukoguwalitsuse tegevusest, waid nende armust, kes küünte ja hammastega nõukoguriigi kõri kallal purisid ja nüüd takka pihta hirwitawad: ennäe, missugusesse seisukorda nõukoguwalitsus Wenemaa on wiinud!

Ja kust nüüd peale hakata, kui kord käsi sai töö juure panna?

Oleks tulnud hakata sealt, kus oktoobrirewolutsioonis seisma jääd. Aga sedagi seisukorda, nagu tähendatud, ei olnud enam, waid oli weel palju, palju uusi wäimeid juure tulnud; Wenemaa oli meeletult, pööraselt lõhutud, kistud,

laastatud, küll aineline wara, küll elawa jõu, küll organisatsiooniliste sidemete poolest. Maai ma imperialismi armust oli Wenemaa pea wiimseni aina waretmete hunikuks muudetud.

See alt tuli nüüd peale hakata. Kas wõib õige aruga inimeseks üleüldse nimetada seda, kes nõuab: miks ei walitse Wenemaal weel sotsialistiline wõi kommunistiline kord?!

Ei, ta ei walitse seal weel tõepoolest mitte. Lähed wististi weel kaua aega, enne kui ta seal jalule saab. On tarwis enne selleks eeltingimisi luua, mida kapitalism oma werise kallaletungimisega seal põhjani purustanud. Ja nende loomiseks on waja sedasama kapitaali ennast tööle rakendada. Ja seda teeb nõuko-

guwalitsus. Aga mitte kapitalistilise korra ülesehitamise eesmärgiga ei tee ta seda, waid sotsialistilise korra aluste rajamiseks. Ja selles seisab põhiwahe demokraatia ja nõukogudekorra wahel. Selles seisab oktoobrirewolutsiooni ajalooline tähtsus:

Ta awas ukse ja tee sotsialistilise korra, kommunistilise ühiskonna ülesehitamisele — esiteks, ja andis poliitilise wõimu proletariaadi kätte kui abinõu, millega töörahwas seda ülesehitamist oma huwides wõib sammusammult teostada — teiseks.

Kes seda näha ei suuda, see ei suuda üleüldse aru saada ühiskondlistest muudatustest, waid sibiib igapäewaste üksikasjaliste nähtuste liiwapinnal.

Wiis aastat

Wiis aastat täis tormilikku klassi-wõitlust ja kõige kohutawamat walget terrori, täis rõnutute wastuhakkamiskatseid ja töörahwa weres suplewat kontrrewolutsiooni. Määratu rida demokraatlike pettepilte ning ennenägematuid pettumusi. Lõpmatu lubamised luua kõigile kihtidele maapealne paradüis, tegelik põrgu töörahwale ja kõik siitilma mõnusused walitsewale kildkonnale.

Wiis niisugust aastat lahutab meid 1917 aasta 25. oktoobrist (7. nowembr.), mil Wenemaa tööline ja soldat ühisel jõul senised wäärtused ümber hindas, neile risti peale kriipsutas, punase lipu ühes proletaarlise haamriga ning rakukäte sirbiga üles tõstis ja oma ajajärku — uue ühiskonna ajaarwamist algas.

Tuletame meelde ainult mõnda tähtsamat sündmust, mis olnud rahwuswahelisel proletariaadil selle aja wältel.

1918 aasta webruuari lõpul ja märtsi algul okkupeerib (wõtab oma alla) Saksa imperialistlik sõjawägi noore Nõukogude Wenemaa lääne ja edela-poolsed maaosad, tungib läbi Ukraina Donini Nõukogude walitsusel puudub sõjaline jõud. Keisri sõjawägi on kõlbmata rewolutsioonilises sõjas ning laguneb, toetades rewolutsiooni ainult rahulootuses; punawäe alg-idu — punakaart — ei saa wastu Saksa raudrisi rüütlitele. N. Wenemaa on sunnitud rewolutsiooni päästmiseks tegema Bresti rööwrahu,

mis muu seas Soome, Eesti, Läti, Leedu, Poola, Walge-Wene ja Ukraina töörahwa jätab Wilhelmi kindralite sõjadiktatuuri alla; rahwuslised (kodanlis-walgekaartilised) walitsused, mis piirimaades okkupatsiooni eelpäiwil tekiwad, aetakse kas alahetjate poolt laiali ehk saawad sõnakuulelikkudeks käsikuteks Berliini asewalitsejatel.

Suwel algab N. Wenes tshehoslowaakide mäss, mis ües õhutatud liitlastest. Mässu seesmiseks toetajaks on tsaariohw'tseerid, mõisnikud, suur- ja kesk-kodanlus ja sotsialistid-rewolutsionäärid ning wähemlased. Sots.-rewolutsionääride poolt tapetakse samal suwel Peterburis Wolodarsky, haawatakse Lenin Moskwas. Algab werine kodusõda, mida ühelt poolt peab Wenemaa töörahwas ikka rohkem ja rohkem toetatud kõige maailma proletariaadist, teisel pool seisab Wene kontrrewolutsioon — pärast poole ühes paarikümne kapitalistilise riigi ja riigikesega.

Sügiseks hakkab Saksamaa sõjawägi lagunema, liüasaamine Prantsuse Belgia wäerinnal wiis wäeosad rewolutsiooni. Hohenzollernite troon lükatakse ümber, aga kuigi Wilhelmi wõietud mehe ehe peast maha wõetakse, ei jäe ta pea mitte trooni külge, nagu Nikolail Wenemaal: sotsid ühes kodanlusega loowad demokraatlise wabariigi, kuna Wilhelm ametipuhkust saab. Rewolutsioonilised proletariaadlased, eesotsas Karl Liebknechti ja

Roosa Luxemburgiga, alustawad aasta lõpul wõitlust proletariaadi diktatuuri eest. Kuid Wilhelmi kindralite wäe-jäänused olid wietsad ja wõimetud ainult liitlaste wastu. Sotside ministri Noske käes on weel nii wapraküll, et Berliini uulitsatel were-sauna teha ja Liebknechti ning Luxemburgi ära tappa. Seks korraks wõidab Saksamaal „demokraatia“ — ristirüüti ja politseiniku saapakonts, mille kohal lehwib sotside punane lipp ilustatud isamaaliste wäriwodega.

Saksa keiserrügi kukkumine wabastab Wenemaa endised osad okkupatsiooni alt. Siin tekib wõitlus rakuskäte ja peenete peopesade wahel. Esimest korda aja oo wälte areneb neis maades klassiwõitlus puhtal kujul. Seni tundus siin rõhuja wõõra rahwuse mõisniku, kubernerri, kohtuniku, urjadniku näol, kelle warju jäi kohalik kurnaja. Nüüd kerkis wiimne täies olemises ja ilmutas töörahwale oma tõelist iseloomu. Me teame, et siingi seda korda kodanlus wõitjaks jäi ning „iseseiswad demokraatlikud“ wabariigid löi Mustmerest kuni Põhja okeanini.

Donau kallastel näib 1919. a. esimestel kuudel liitlane tõuswat N. Wenemaa le. Ungari kodanlus annab „wabatahtlikult“ — ilma otsekohese wõitluseta riigiwõimu proletariaadi e. Algui paisab, et äraandjarki meelt parandawad ja sots tahab töörahwa eest wõidelda: ühinewad kommunistid ja sotsialistid, luues ühendatud „sotsialistlik-kommunistlik“ partei. Kuid sellest „ühisest wäerinnast“ saab üks kirstu nael Ungari rewolutsioonile. Ei ühine mitte hulgad rewolutsiooniliseks wõitluseks, waid rewolutsioonilise partei latwad ja äraandjate nimehed wastastikusel kokkuleppel. Ei teki mitte proletaariline ühine wäerind, waid teguwõimetu koalitsioon, kus sotsid diktatuuri teostamist saboteeriwad. Kuud neli seisab ülewal Ungari nõukogu wabariik; wäliselt sureb ta Rumeenia sõjawägede löögi all, kes kogu maa okkupeeriwad.

Umbes samal ajal sünnib ilma ka Baieri nõukogu wabariik. Kui kommunistlikud tööliselised püüawad tõesti proletariaadi wõimu ellu wiia, kähgistab selle kontrrewolutsioon.

1920—1921. aastal näiwad langema rahwuswahelise proletariaadi esimesed liikumislained. Weel teeb Saksamaa töölis-

klassi rewolutsiooniline tiib katsed wastu hakata kurnajatele. Weel on hoogne rewolutsiooniline liikumine Itaalias, kus tööliselised wabrikuid ja tehaseid waldawad. Kuid wana sotsiaaldemokraatia hoiab töörahwa hulgad oma kollase lipu all, neile pettepilte maalides demokraatiast. Tööliklass loodab ja ootab. Kapitalaal aga toibub kabuhirmust, mis teda waldas pärast imperialistlikku sõda. Algab esialgsete järelandmiste kohitsemine, tagasiwõtmine; algab pealetungimine tööliklassi wastu. Ja siin näitawad sotsialistlikud juhid, kes töölisühisuste eesotsas, kelle selja taga miljonilised parteid, oma täielikku wõimetust ja kõige nurjatumat äraandlikkust. Nad esinewad salajases ehk koguni poolawalikus ühises wäerinnas kurnajatega, et 8-tunnilist tööpäewa töölikklassilt ära wõtta, ta tööpalku alla suruda, ja rohkem higi temast kapitalismi ülesehitamiseks wälja pigistada. 1920. aastal hakkab raugema üleilmalise kontrrewolutsiooni kallaletungimine Nõuk. Wenemaa le, kuna ta ühe hoobi teise järele saab punawäe täakideit. N. Wenemaa teeb rahu rajariikidega. 1921. aastal likwideerib punawägi kindral Wrangeli wäe-jäänused Krimmis. Seega lõpeb wõitlus arwuriikastel Euroopa-Wenemaa wäeliinidel. Siinamaani kestuwad weel lähenedes lõpupule ainult lahingud N. Wenemaa wenaswabariigi Kauge-Ida ja Wladiwostoki piirkonnas pesitewate walgekaartlaste wahel, keda muu seas Jaapani militarism oma abiga toitis.

Sellela ühes tekiwad uued ülesanded Nõukogu walitsusel. Töörahwa Wenemaa on piiratud kapitalistlikkudest maadest, kes temast kõrgemal tehniliselt. Wenemaa on nii imperialistlikust kui kodusõjast ära laastatud ja waoseks jäänud. Sõja ajal tuli rewolutsioonilisel walitsusel paratamata kõik tööstus- ja kaubandusettewõtted natsionaliseerida, proletaarilise riigi kätte wõtta. Sest iga pank, iga kontor, iga kauplus oli kontrrewolutsiooni staap, luurepunkt, kooskämiskoht.

Kuid pärast sõjalõppu tõusis iseäranis terawalt küsimine: Kas suudab mahajäänud maa, mis ära kurnatud ja lõhutud, ilma eraalgatuseta ja erakapitalita oma majandust wõimalikult kiires korras üles ehitada? Ja wastus oli ei-aw. Wenemaa kommunistliku partei juhtiwad tegelased seisid juba oktoobri rewolutsiooni ajal arwamisel, et Wenemaa pikema are-

nemise järele võib täieliku sotsialismini jõuda. Esiolgu tuleb riigi kätte võtta suuremad ja tähtsamad ettevõtted, raudteed, pangad — asuma riikliku kapitalismi korraldamise teele.

Nüüd, 1921. aastal, kui sõda enam nõukogu võimu käsist ja jalust ei sidunud, alustati selle kawa teostamist.

Ei ole ime, et nõndanimetatud uus majandusline poliitika, mis wanema partei tegelaste loomulik ja paratamata samm oli, proletaarlise võimu alalhoidmiseks ning välismaa kapitali ja üldse eraalgatuse ärakasutamiseks majanduse ülesehitamise juures — et „uus kurs“ kõigi maade kurnajatele ja nende sotsialistlikkudele teenritele, isegi osalt mõnedele kommunistlikkudele proletaarlastele näis seljapööramine olewat kommunismile ja ettevaatlik wärawate awamine kapitalismile. Wene endiste kurnajate telkides, mis üles löödud wälismaadel, tekkisid lahkuminekid. Kõige huwitavam on see nende kiht, kes siis kohe hakkas nõukogude walitsust enam ehk vähem otsekoheselt toetama, lootes, et kommunism ajajooksul demokraatiaks areneb. Kõigi kapitalistlikkude maade ärimehed asusid ikka enam „rahulikule pealetungimisele“, lootes manööverdamisega tagasi võita, mis Wene rewolutsioon neilt wabrikute, naftaallikate, mäekaewanduste näol ära wõttis.

Ühtlasi algas walgekaartlaste ja nende liitlaste „sotsialistide“ poliitiline pealetungimine nõukogu wõimule. Majanduslastele järelandmistele peawad järgnema poliitilised! Diktatuur — töörahwa wõimu walitsus peab maad andma demokraatiale! Need hüüdsõnad pandi nii kadettide („konstitutsiooniliste demokraatide“) kui sotside pool tegewusprogrammi nurgakiwideks. Tagasi kapitalismi juure! kõlab ikka julgemalt nõukogu wõimu wastaste leerist. „Pahempoolne“ sotsialdemokraat Martow, kes kodusõja ajal wasaku käe wäikse sõrmega proletaariaadi dikatuuri toetas ja riikliku kapitalismi kaudu wõimalikuks pidas kommunismi juurde jõuda, alustab nüüd, mil Wenemaal just riikliku kapitalismi teostatakse, selget kihutust, et Wenemaa kapitalistliku korra — ja muudugi ka „demokraatliku“ wabariigi — jalule upitaks.

Kuid Nõuk. Wenemaa jätkab oma rewolutsioonilist poliitikat. Järelandmisi tehes erakapitaalile, et see osa wõ-

taks Wenemaa tööstuse ülesehitamisest ja seega kiiremalt aitaks töörahwast wälja wiia majanduslistest wiletsusest, kuhu ta paisatud nende läbi, kes süüdi imperialistlikus ja kodusõjas, kuulutab ta wälja poliitilise pealetungimise kodanlise ja wäikekodanlise mõtteilma wastu kogu selle kirjandusega, teadusega ja kunstiga.

Kapitalistlikkude walitsuste teenriks ja agendiks hakanud sotsialistide-rewolutsionääride partei kohtu alla andmine ja tema wale-rewolutsiooniliku näo paljastamine; wõitlus kurnajate-waimliste professorite, ajakirjanikkude ja teiste kodanluse agentide wastu; propaganda (selgitustöö) laiades töörahwa hulka kodanlise ja kiriklise ilmawaate wastu; töölisnoorsoo kaswatamine, et täita kommunistlikkude tegelaste ridu uute jõududega; suurema tähepanu pööramine rewolutsioonilisele kirjandusele ja ajakirjandusele, — neid samme wõiks nimeida nõukoguwalitsuse pealetungimisest oma wastaste wägede ja kantside wastu.

Kuhtu oleme siis jõudnud pärast rewolutsiooni tormi ja selle ajutist wähenemist, pärast seda, kui kapitalistlik kord oma jalgadel kokkunult kõikus ja peale selle, kui ta nagu jälle oleks tasakaalu kätte leidnud?

On õigus kõigi maade sotsidel, et proletaarline rewolutsioon kaotanud on ja ainult demokraatia wõib (tööliklassi) ilma waluta ja raskusteta sotsialismi juurde? On õigus neil, et N. Wenemaa rewolutsioon muud midagi pole kui kodanline rewolutsioon ja seal nüüd tasapisi kõige harilikumat kapitalismi üles ehitatakse? Sõnaga, on õigus sotsidel, et kommunism pankrotis, Kommunistliku Internatsionaali mõju töölihkades kaob ja 2. (kollane) Internatsionaal tugewnemias?

Ainult pime ehk kelm võib nende küsimuste peale jaatawalt wastata. Wenemaa kommunistlikku parteid — seega suurt osa Kommunistlikust Internatsionaalist erakonnaks nimetada, kes kodanlises riigis walitseb ja kapitalismi üles ehitab, võib ainult sõge jaburdaja, kes oma waenust, millest ta põleb proletaarlise rewolutsiooni wastu, igasuguse mõtewõimu kaotanud.

Nõukogude Wenemaa — see ennenagematu ilmariik oma töörahwa nõukogudega, mis iga aasta vähemalt kord üm-

ber wali-akse, o m a wabriku-direktoritega, kes wõrsunud tööliste endi hulgast ja nende parteisse kuuluwadki; ülikoolidega, kus õpib ligi 90 tuhat üliõpilast-töölisi; töö isorganisatsioonidega, kus üheskoos walitsuswõimudega tuue korra ülesehitamist arutatakse ja selle kawasid wälja töötatakse, — niisugune maa, wae-ne ja wilets, aga tõuswa, noore ja elu-jõulise rahwakhi riik seisab igawesti streikiwa, ikka kiratsewa, alati sisemiselt wastoludest näritawa kapitalistliku maailma sees kui imede koht ja kõigi rõhu-tute lootuste teostaja.

Kommunism Wenemaal on surnud, kapitalism kaswab! Missugune lapsi-kus. Kui nii — milleks seda Wene kommunisti siis ööd ja päewad ma-terdada? Miks karta Wene punast pat-silli? Ei, kommunism ei ole surnud. Suremas on tema tapjad, hauakaewajad ja mahamatjad.

Tööraha Wenemaa ootab ainult tei-si ma'id endale järele tulema, et siis suu-rema jõuga ja enam arenenud maade toel edasi tungida oma majanduse üles-ehitamises.

Ja teised maad — kes wõiks ütelda, et siingi rewolutsiooniline liiku-mine oleks külmetuspunktis?

Mis oli kommunistlik liikumine 5 aas-tat tagasi? Peale Wenemaa polnud teda kui hulgalist liikumist olemaski. Ja kui meie wõrdlemegi rewolutsioonilise liiku-mise jõudusid, mis olid silmapiiril sügi-sel 1917. a., praeguse tööliikumisega, missugune wahe seisab meie ees, kui nüüd selle töölisklassiga kõrwu seame selle, mida nägime näit. kolme aasta eest — aastal 1919.

Siis olid wäiksed kommunistide gru-pid üksikutes maades. Nüüd hulgalised ja wõimsad parteid. Siis olid pea kõik töölisühisused kollaste juhtide mõju all. Nüüd ühineb üks neist teise järele Punase Töölisühisuste Internatsionaaliga. Siis seisis kõigi kapitalistlikkude maade töölisklassi enamuse kolase lipu all. Nüüd wõitlewad juba kommunistlikud parteid sotsidega enamuse pärast.

Pealt näha on töölisklass nagu oma jõus ja organisa sioonides kaotanud. Kõigis maades lõhuwad wanad bürokraa-did ühisusi, wälja heites punaseid töölisi. Prantsusmaal, osalt Tshehoslowakias on nõndawiisi töölisühisused lõhki aetud, kapitalistide käsikute sotside poolt Sak-samaa 8-miljoni liikmega liit seisab sama-suguse killustamise tähe all. Niisa-ma wõimlik on, et vähemalt esialgul — ühisused oma liigete arwust pisut kaota-wad, kui enamuse rewolutsiooniliste töö-liste kätte läheb.

Kuid mis kasu on hiigla mõõgas, kui see — papist on? Mida annab töö-liste üleilmiline 50 ne miljoni liikmega ühisusline organisatsioon, miljoni liik-metega sotside parteid, kui need just siis põlwi nõiku awad kurnajate ees, kui waja tööliste huwide eest kurnajate w astu püsti peaga wälja astuda?

Ehk tuleame meelde töölisnoorsoo rewolutsioonilisi organisatsioone kolme aasta eest. Kus olid nad siis, kui hul-galised organisatsioonid? Nüüd on nad suutnud ühendada üleilmiseks liiduks sajadtuhanded rewolutsioonilised noor-proletaarlased, kes lähenewatel barrikaa-dideid wõitlejate eesrinnas tahawad seista.

Wie aasta jooksul on „ajaloo-lokomo-biil“ — rewolutsioon — töölisklassi ko-hutawa kiirusega edasi kannud. Seda märkame alles siis, kui pilgu tagasi hei-dame, kui wõrdleme töölisklassi praegust teadwust sellega, mis oli enne 1917 a. oktoobrit — mitte ainult tsaaririigis, waid kogu kurnatute hulkades. Ilma-sõda ja temast tekitatud wiletsused on miljonid rakuskäed rusikasse tõmbanud. Iga päew toob juurde uusi hulki, kes Wenemaa tööraha eeskujul kätt wõsta-wad makswa korra wastu.

Ja kus on see imewägi, mis need käed uuesti sunniks orjaalanduses kurna-ja põlwe paitama?

Kus on jõud, mis suudaks halwata kümnete kaswawa tahtmise, mis ikka üks-meelsemalt sihhib orjusahela'e katkirebes-tamiseks?

Kuidas wõitis töörahas 1917. aastal?

Weel 1917. aasta kewadel olid ainult Tallinna ja Narwa tööstustöölised rewolutsioonilised. Kogu maatöörahas Ees-tis wiibis weel uinakus ehk oli sotsialis-

tide-rewolutsioonäärde ja käremeelse wäi-kekodanluse, nimelt tekkiwa tööerakonna mõju alla sattunud.

Kuidas sündis see, et sügiseks umbes

pool kogu Eestimaa elanikkudest ja töörahwa enamuse proletariaatist revolutsiooni toetas? Mis ime jõud pani liikuma kõik need maharõhutatud toemehed, kantnikud, väikerentnikud, kel weel 1905. aasta karstussalgad polnud ununenud ja keda igapäew sakslaste tulekuga kollitati? Mis andis enamlaste parteile külgetõmbejõu, et ta poolehoidjate hulgas, waatamata suur- ja väikekurnaja, vähemlaste ja sotsialistide-revolutsionääride laimust, ässitamisest ja hirmutamisest, kaswasid iga tunniga?

See tuli sellest, et enamlaste partei 1917. aastal tõeline töörahwa partei oli, —ainus poliitiline erakond, kes sel ajal kõigi töötawate kihtide soowe ja nõudeid awaldas ja nende eest wõitles.

M a h a s õ d a !

See oli tähtsam nõudmine, mis ikka laiemasse hulkadesse tungis. Juba ammu oli kadunud sõja hullustus, marurahwuslus, lootused wabaduste ja majanduslise olukorra paranemise peale, mis pidi järgnema tsaariwalitsuselt wõidurikkal sõjalõpul. Kestuw tsaarisulaste wägiwald, mitmekordselt kaswanud majandusline wiletsus, wereojad, haawatud, inwaliidid, surnud; salajane kroonuwargus ja awalik töörahwa paljaksrööwimine maksudewõtmisega ning saherdaja poolt, — kõik see sünnitas waenulikkuse sõja wastu.

Märtsi revolutsioon tõstis uuesti hulkadesse sõjakat meeleolu. Töörahwa hulgas ei tahtnud sõda. Aga kuidas teda lõpetada? Liitlased ei taha rahu, waid on otsustanud wõidelda wõiduni. Aga kuidas wõib lepinguosalise wastu saada äraandjaks? Saksa wäed on Poola, osa Lätist, Leedust, Walge-Wenest oma alla wõtnud? Kuidas wõib juttu olla rahust? Kas ei ole Saksa keisririik? Mis rahu wõib teha niisugusega revolutsiooniline Wenemaa?

Wähemlastel ja sotsialistidel-revolutsionääridel sai sõja kaitsmine ja ta edasi-jätkamise kihutus peaülesandeks. Ja mõne aja uskused hulgas seda. Millega tsaar toime ei saanud, seda pidi andma „revolutsiooniline“ walitsus. Tsaariwäed said Saksa ja Austria-Ungari wägedelt ühe hoobi teise järele; ajutise walitsuse wäed pidid sõjaõnnel sarwst kinni haarama ja ta wõidurikka näo Wenemaa poole pöörama. Sõda wõidurikka lõpuni! Rahu siis, kui Willem on kukutatud!

Revolutsioonilistel marksistidel (enamlastel) tuli siin klassiwõitluse aabitsast algada. Inglise wabrikandid ja Prantsuse pankiriid ei ole mitte töörahwa, waid Wenemaa walitsetwate klasside liitlased. Nende eesmärk on oma wõistaja: — Saksamaad — iimaturul puruks lüüa, ja Wene tööline ja talupöeg on suurtükilihaks, mille abil seda kätte püütakse. Saksamaa on keisririik, kuid kas ei istu Wenemaa „revolutsioonilises“ walitsuses samati mõsnikud, wabrikandid, kes silmapilku waritsetwad, et nõukogusid laiali ajada ja kurnajate riiki sisse seada, troonile upitades kas mõni Nikolai wõsu ehk presidendiks tehes oma asemiku? Wene ajutise walitsuse püüe ei ole mitte Saksamaal revolutsiooni wälja kutsuda, waid teda, kui ilmariiki ära kägistada, et seal ühes liitlastega sõnakuulelik kapitalistlik walitsus luua, ükskõik, olgu see Willemi ehk wabrikantide oma.

Kaewikutes seiswad wäeosad ei tahtnud, ei suutnud enam sõdida. Närused, nälginud, ärawaewatud, nõudsid nad algul wahetust, ja kui seda wõimalik anda polnud, kui tagaselja seiswad wäeosad a nuit niikaua sõjakad olid, kunni neid eestlinile ei saadetud, kaewikutesse minekust aga ikka sagedamini loobusid, tõusis rahu nõudmine. Töösustööd sed, juhitud oma suuremast klassiteadwusest, asusid warsti töörahwa etteotsa wõitluses rahu eest. Juba sügise poole oli Eestimaa töörahwas oma määratud enamuse teadliku sõja wastu. Oktoobri (nowembri) revolutsioonis oli enamlaste sõjawasane seisukoht tähtsamaks punktiks, mis neile hulkades määratu poolehoiu wõitis.

M a a t ö ö r a h w a k ä t t e !

See nõudmine sai mõne kuu wältel kogu maatöörahwa omaks. Iseenesest ei olnud see mitte ainult enamlastepartei oma. Samasugune nõudmine seisis ka kõiksuguste „sotsialistide“ programmis. Kuid nende käes jäi ta ainult paberipealseks. Kerenski — sotsialist-revolutsionäär — istus juba märtsi revolutsioonist saadik walitsuses. Kewädel sai walitsus täiesti koalitsiooniliseks; temast wõtsid osa sotsialistid-revolutsionäärid ja vähemlased. Kuid maaküsimus ei nihkunud paigast. Enamlaste partei alustas kihutust mõisade otsekohese „ülewõtmise“ eest töörahwa poolt. Warsti tulid maatöörahwa hulgas otsusele, et ajutine walitsus oma kübermangukomissaaridega ja

maakomiteedega mitte mõisu töörahwa kätte anda ei kawatse, waid et tema ametnikud ja komiteed selleks on, et mõisnikkude omandust kaitsa. Hulgad ühinesid oma partei ridadesse ja ümber, sest et see mitte maa andmise eest härrade ja nende maamõõtjate poolt ei kõnelenud, waid seietas, et töörahwas maa ise wõtma peab.

Wõim nõukogude kätte!

Wõimu — riikliku wõimu oli nõukogudel tarwis seks, et sõda lõpetada ja maa töörahwa kätte wõtta. Kuid peale selle oli tööliste, sõjawäelaste ja väikemaapidajate saadikute nõukogu sel ajal üldse töörahwa lootus ja tugi. Juba märtsi rewolutsioonist saadik hakkas palgatööori ja maalapidajaja nõukogu kui oma kaitsja peale vaatama. Saadikute nõukogu poole pööras soldatinaine, ning üüriline, keda majaperemees tahtis tänawale wisata; tööline, kes tasu korralikult kätte ei saanud, ning väikerentnik, keda ikka weel mõisapõllul tööle sunniti. Nõukogud olid hoolimata sellest, et nad vähemlaste ja sots.-rewolutsionääride mõju all seisis, ometi wägewaks sõjariisaks, kus töölised ja soldatid oma paendlaste juhtide wastu kõigi kehwide kihtide nõudmisi ellu wiisid, küsimata, kas see „seaduslik“ oli ehk mitte.

Sel ajal käis salajane wõimetus nõukogude wastu kurnajate poolt. Nende piüe oli pikkamisi nõukogud ära likwideerida: luua demokraatlikud linnawalitsused, s'is kokku kutsuda asutaw kogu ning nõukogudele kriips peale tõmmata. Juulis ja augustis ilmutasidki nõukogud wäljasuremise tundemärke. Ajutine walitsus, kus „sotsialistid“ istusid, kärpised nõukogude wõimu iga päewaga. Töörahwa hulgas näis teatud ükskõiksus tekkiwat oma rewolutsiooniliste asutuste wastu, sest et need nende nõudmisi täita ei saanud. Kuid pärast seda, kui kindral Kor-

ni low sõjakäigu ette wõttis Peterburi wastu ja kui osa pealinna töölisi uuesti sõjariistad kätte sai, tõusis jälle nõukogude kui ainsate rewolutsiooni kaitsjate tähtsus ja mõju.

Enamlaste partei kasutas omalt poolt nõukogude wõimetust. Need ei suuda kõiki töörahwa soowe ja õiglasi nõudmisi täita, sellepärast, et wõim puudub! Wõim nõukogudele, ja siis wiivad nad ellu kõik, mida töörahwas tahab ja mis üldse wõimalik!

Mitte seletamise (propaganda), mitte jutlustamise abil ei wõinud enamlasted endile niisugust poolehoidu, et oktoobri-rewolutsioon tõsiasjaks sai; mitte sotsialismi ja muude tulewate asjade kiitmisega ei saanud wõimalikuks proletariaadi dikiatuur, waid sellega, et wõideldi töörahwa eluhwide eest. Kommunism, sotsialism — see seisis 1917 a. proletarilises rewolutsioonis hulkades wiimsel kohal; seda arutasid ainult kõige klassiteadlikumad tööliskihid. Hulgad nõudsid oma olukorra kergitust. Kõned, ajalehed, broshüürid — kõik olid sihitud kihutuseks, et töörahwa päewamuresid lahendada ja talle pisutki sellest osa anda, mida senni ainult taewariigis lubati.

Niiwisi tuli, et enamlastepartei asutaw kogu walimistel (nowembris) sai 40 protsenti, mõnes kohas aga üle poole kogu äraantud häälest, kuna maatöörahwa kongressidel enamlaste rewolutsioonid peaaegu ühel häälel läbi läksid. Enamlasteparteis nägi töörahwas oma ainust tõsist huwide kaitsjat; seda parteid pidas ta oma juhiks, kelle järel ta usaldusega sammus.

Asuda klassiwõitluses eesridadesse — see on rewolutsioonilise töölispartei ülesanne. Seda oskas enamlastepartei tegelikult ellu wiia. Sellepärast wõitis ta.

Esimene töörahwawõim ja klassiwõimetus

Oktoobri rewolutsiooni lahtipuhkemi sel oli arukamatel kodanluse wõimukandjatel ainult üks lootus: kuu, kahe, kõige rohkem poole aasta pärast langeb kommunistlik riik iseenesest kokku. Sotsiaaldemokraat Tsheidse kuulutas enamlastele, et kui nende wõim wõis kuud maailma kodanlusele jaksab wastu pan-

na, siis on nad aja'oo ees eluõiguse saanud.

Nüüd on nõukoguwõim wastu pidanud wiis aastat kõigi maade kapitalistide kõige metsikumate e kaalalungimistele, ometi ei ole weel ükski väikekodanluse ideoloog (mõttekandja) esimest töörahwawõimu ajaloo ees õigustatuks tunnis-

tanud; selteasemel näeme 2. Internatsionaali sotse w.hawaenus rõkkawat töörahwa Wenemaa wastu. Küll wist oleks kodanlase õuekoer — sotsiaaldemokraatia üheskoos wabameelsete teadusmeestega enamlaste riigipoliitika õigeks tunnistanud, oleks see poolaastat pärast wõimu „haaramist“ end wabatahtlikult lasknud sotside poolt valmistatud wõllasse tõmmata. Töörähwawõimu wastased ei saa õigeks tunnistada nõukogu wõimu, sest et see rewolutsioonilist wõitlust peab kurnajate wasu, aga mitte ei lobi se klassiwõitlusest.

Kodanluse selgemad pead nägid selgesti, et oktoobrirewolutsioon on tuli mitte ainult Wenemaa piirides kuiwa põletisainet ei leia, waid igale kapitalistlikule maale otsa ähwardab tuua. Kui Ungaris ja Baieris nõukoguwabariigid tekkisid, kui Itaalia rewolutsiooniläwel seisis, kui Inglise mäeööiste strek 1921. a. kewadel selle ilmariigi majanduslisi alustugesid kangutas, siis märkas kodanlus selgemalt kui kunagi enne, et ilma sõja tagajärjed makswale korrale surmahoobi wõiwad lüüa.

Ei olnud mitte lihtsal kodanluse saamatust, et ta 24-jaks tunnikski ei suutnud tulla ühisele arwamisele, kuidas ähwardawat toni kõrwaldada. Põhjused seisisid sügawamal.

Iga päewaga suurenew töörähwahulkade liikumine oli tähtsamaks teguriks, mis kodanlust ei lasknud ühiselt rewolutsiooni kägitamises wälja astuda. Aga tööliklassi sundis käärima iga päewaga kaswaw wiletsus. Aga seda ääretut puudust ja häda, mis walitseb töörähwahulgas, ei taha ega suuda kapitalistlik kord kaotada. Kapitalist teab, et tema majandust suudab üles ehitada ainult töölike ääretu kurnamise läbi.

Wastasjõud kodanlusele ta „oma“ tööliklassi poolt oli ometi tugewam, kui see esialgul wälja paistis. Tööliklass ei tahtnud olla pügatawaks lambaks. Uhtlasi nägi ta ikka rohkem N. Wenemaa oma liitlast ja eesrinnas wõitlejat. Esimene töörähwawõim sai teiste maade tööliste klassiwõitluse julgustajaks. Tööliklass hakkas aru saama, et kuigi Wenemaa tööline otsata kannatas, wast weel rohkem, kui „demokraatliste“ maade proletariane, siis nähi siin ometi pääseteed kurnam. sest. Aga demokraatias? Kui tööline siin puudust kannatab, siis wiib see kodanlust ta eesmärgile lähemale, pro-

letaariast aga kaugemale. See on ka wähearenenud töölisele arusaadaw. Kui Leenin Wenemaa töörähwast kutsub tööstust toetama, töowiljakust tõstma, siis tähendab see, et teed näidatakse töörähwawõimu kindlustamiseks ja raskusest pääsemiseks. Aga kui samasuguse üleskutsega pöördub töörähwa poole „demokraatia“, siis märkab tööline warsti, et tema higi läheb kodanluse tugewnemiseks.

Sotsialistlik ühiskond pole enam klassiteadiikkude tööliste ja isegi kõige töörähwa silmis ainult programmi nõudmine, waid tegelikus elus teos ataw. Esimene töörähwamaa kohendub üliiraske es tingimustes. Ta päris kodanluselt tehniliselt mahajäänud tööstuse; tööliklass oli arenemata ja organiseerimata; aga ometi asuti siin suurele ühiskondlisele tööle. Kas ei pidanud see ilmestust ja Wenemaa töörähwa austamist sünnitama kogu maailmas? Ja kus ei aja Wenemaa eeskujuteiste maade proletariaati samati tegema?

Töörähwa wastu on wõimata wõidelda töölistest kokkuseatud polkudega. Sellele arusaamisele pidid kodanlased tulema pärast õppetunde, mis neile andis wõitlust punawäega. Ikka enam peawad nad leppima sellega, et N. Wenemaa kui täisõiguslise ilmariigiga tuleb rehken-dada.

Töörähwawõimu poliitika ja arenemine sihib sellele, et paljastada demokraatliku korra õiget iseloomu töörähwa ees ning näidata, mida annab see poliitika tööliste klassiwõitluses? Ta wabasab ikka laiema hulga eelarwamisest, et kodanlise walitsuse ehk demokraatliste reformide (uuenduste) läbi wõib tööliklass oma lõpuesmärgile — wabanemisele kapitali surwe alt — lähemale jõuda. Ta õpetab töölist otsekohest wõitlust pidama kurnajatega ja rewolutsioonilisel teel töörähwa wõimu juure minema.

Töölisnoorsugu, kes kaswab praeguse aja suurte ühiskondliste sündmuste mõju all, omandab wõrdlemisi kiirelt rewolutsioonilise ilmawaate, sest kuna wanem tööline sipleb weel endiste eelarwamiste wõrgus, ei tunne noorsugu misugust kammitsat mitte. Ta tunneb ainult wõitlust oma seisukorra parandamise eest ja wajadust wõimalikult kiirelt kodanluse hingewaakuwat keha auku lükata.

Wiis aastat töörähwawõimu Wenemaal on töölisi teises maades edasi winud mitmekümne hariliku aasta wõrra. Töö-

Sms. Kamenew ja sms. Tseitlin 3. septembril s. a. 8. rahvusvahelisel töölisnoorsoopäeval Moskvas kõnelemas

rahwa wabastamise ideaal on saanud miljonite tööliste päewaülesandeks. Seda ei julge ükski töörahwawõimu wihasem waenlanegi eitada.

Niisugust klassiteadwuse kaswu wõlgneb rahvuswaheline tööliklass «Wene proletaarlaste kangelaskule wõitlusele wiie rewolutsioonista wältel»

Rewolutsioon!

Hirmsa koletisena elab rewolutsioon walitsewate klasside mälestuses. Ülekohatusena on ta alati neile paistnud, sest nad ei taha lahkuda hiilgawatest saalist. Nad on harjunud peeneis, paenduwais saabastes parke't-põrandal jalutama, ülikondi kandma, kust orjad on wiimse toimu kübemegi välja imenud, waatlema sõrmi, millel küüned piinliku hoolega maniküüritud. Neile on rewolutsioon hirmsam kui surm, sest ta riisub kõik mõnusused maa peal, sarnastab aadelisoo perekondi ta toapoisiga, harimatu talupojaga, tahmase ja nõgise töölisega.

Kisendawa ülekohtuna paistab neile parasiitidele, kui neid töörahwas lossidest minema kihutab, lossidest, kus kõik nende soowid täitusid, tahtmised seadusteks muutusid ja kus pruukis kulmu kergitada, et orjade karja jooksmata sundida. Rewolutsioon on nende meelest orjade mäss oma isandate wastu.

— Oh, kui kole on see harimatu mass! põlas ab peen kodanline daam rewolutsiooni päiwil tööliste meeleawaldust waadates.

— Miks ei leita sõjariista üles, millega üks inimene wõiks tuhanded purustada, uulitsad surnukehased täis puistata, kiristab aadel ning kurjustab wabrikant pakku pugedes.

Need aadeli ja kodanluse wõsukesed istuwad oma kabinetides ja higistawad romaanide, luuletuste ja jutukeste kallal, kus ainult üks waim hirmunult välja wahib: hoiatusingel rewolutsiooni eest! Wihka rewolutsiooni, sest ta häwitab wana kuulsa aadeli, purustab kodanluse, wiskab segamini wäikekodanlised sabakandjad ja teeb naeruwääriliseks nende tarkuse. Wihka rewolutsiooni, sest see heidab põrmusse wõimukandjad, murrab nende uhkuse, sunnib neid häbitawale tööle. Piirita wiha, needmine, prowokatsioon piilub sealt iga rea wähe't wälja rewolutsioonilise töörahwa wastu.

Oli nowembrikuu jahe öö. Tuul paisus tormiks. Aeg-ajalt käis murew tuulepuhung üle uulitsate, raputas raagus puid, kollistas katuse kiwide ja plektorudega. Uulitsad olid inimestest tühjad, sest üle linna oli teade laiali kantud, et täna alustab töörahwas wõimu „üle-

wõtmist“ kodanuseit. Hirmunult hoidsid need warjule, kel südames wäiklane omakasu ehk kes hulkade rewolutsioonilises waimustushoos ei tahtnud oma kallist elu panna kaalule. Waewalt wilkusid tuled ööpimeduses. Tormi hood läksid tihedamaks, tugewamaks. Wõimsalt keerutas tuulekeerd uulitsalt liiwa, kuuwi lehti, kõntsa ja prügi üles, kandis neid edasi, ikka paisudes ning tolmukuhja kaswatades. Puud murdusid, telegraafitraadid hulustusid — wali oli 'orm.

Siis waikib pilguks tuulemühin. Waheag tormitantsul. Ja kaugelt linnaserwalt kõlawad muusikahelid. Järgnewad tuulehood segawad jälle helisid; kuulukse ainult passi ülekäiwaid akkorde.

Ikka ligemale tuli see südaöö muusika. Torm kiigutas metsikuid „Warshawjanka“ helisid, wäies neid kord kaugemale, sealsamas kandes neid ligidale.

Wiimati tormawad tõrwalontidega walgustatud tuhanded inimesed uulitsate tühjale platsile, ümbritsedes tiheda rõngana sõjawäe muusikakoori ja ainust linnakaitset — rewolutsioonilist polku. Kerenski'e truud ohwitseerid o'id soldatid kasarmusse kinni pannud, kust neil ainult tööliste abiga korda läks lahti saada.

Tõrwalontide walgusel seisid soldatid ja töö'ised kesk sügisöö tormi ja wandusid käsikäes wõidelda töörahwa täieliku wabanemise eest. Tormiks paisus see rewolu siooniline waimustus.

Weel tänapäew elab see waimustus miljonite rinnus, elab ja kaswab; sest kord läbielatud sündmused ei kustu, kui on juletud silmi waadata karedale wõitusele, lootatud wõita ehk surra.

Rewolutsioon on töörahwale kui parandaw imerohi wõristlele haawadele. Kõwerasse ja küüru wajunud raske tööga, kuid rewolutsiooni puhkemisel sirgub proletaarlane. Rewolutsioon on ju ta päästja orjaikkest, ta õiguste jaluleseadja, tulewiku teenäitaja.

Wilets aadel, ahne kodanlus, arg wäikekodanline waim lõdiseb rewolutsiooni kui kohutawa tondi ees.

Aga kust saawad rõhutud ja kurnatud julgus, kust päriwad nad inimliku õigused, kust paistab uue elu — kommunismi päike?

Rewolutsioonis!

Sotsialismi poole . . .

Esimene aste oli märtsirevolutsioon, mis tõi wabaduse tsari kindralite kontsa all ägawale üh.skonnale. Ja kes selle üle rõõmu ei oleks tunnud! Iga punnikõh kõndis punane lint nööpaugus, wõi sõitis woorimehega, tuli uus „smoking“ ülikond seljas, „meelt awaldama“, kui töblised rewolutsiooni kaitseks demonstratsioone korraldasid. Oo, missugune põlgustunne täitis iga proletaarilase rinda, nähes neid lihwituid kogusid rewolutsiooni üle rõõmustawat. Kui need puhtad ning säravad härrad wõi prouakesed weel oma rõõmujoowastuses kedagi kaelustama tikkusid, siis tundus, nagu pigistaks sind libe merimadu — pehme ja soe liigutuses. Proletaarilase patawam soow aga oli kohe, et klassiwahekordades selgu selgus ka rewolutsiooni joowastuses.

See selgus tuli peagi. Kerenski, kondini läbiimbunud paendilase ja karjeristi walitsus tõukas töölislugad kiiresti kommunisti poole. Weetõus ajab kõiksugu prahti kokku. Parasiidid, sahkerdajad, läbipõlenud ärimehed, kõik need kodanlise korra jäätised said rewolutsioonis jõuda ja julgust, Kerenski kokkuleppe walitsuses nägid nad oma mustale ärile kindlat toetust ning unistasid, kuidas troonilt tõuga ud mõisnikkude aujärjele istuda. Usk kodanlise korra jäädwusse oli wahekihtides wankumata ja seda wõis purustada ainult töörahwa lõpulik wõit kodanluse üle. Töörahwa wõitu ei aimanud kodanlus, ei tahtnud uskuda vähemlased ega esserid (sotsiaalrewolutsionäärid). Need kihid ei suutnud hinnata, mis sündinud oli — kas pisike riigipööre, wõi suur rewolutsioon. Esserid ja vähemlased arutasid: Kukatati tsaar, peab tulema asutawkoogu, üldine walimisõigus, sõna-, koosoleku-, trüki- ja ühinemiswabadus — demokraatlik wabariik. Palju sa tsari ahlalt wabanenud ori ikka soowid! Rewolutsioon pidi sellega lõppema. Kriips peale, päitsed pähe edasitungimisele. Sest kui rohkem ihaldada, wiib see anarkiajuurde, häwitab senised kultuuri saawutused. Ja peasi — rahwas pole küps sotsialismile.

Kerenski walitsuse ajal omas waielus esimese koha see, et kas praegu käib

rewolutsiooniline wõitlus töölisklassi lõpueesmärgi kätewõitmiseks, wõi ainult wõitlus demokraatiiku wabariigi eest. Sõjaküsimus, mis esimesel silmapilgul kõigile paistis tähtsamana ja suuremana, langes warju. Kui enamlane sõjast rääkis, seadis ta ühendusse sellega rewolutsiooni ja ta wõidud. Kes tahtis imperialistlikku rõõwsõda pidada, oli rewolutsiooni wastu. Wähemlasel ja esseril oli waja sõdida ja selleks wajas ta demokraatlikku wabariiki. Rewolutsioon oli demokraatliku wabariigi loosungi populariseerinud ja asutawkoogu pidi sellele seadusliku kuju „terwe rahwa“ nimel andma.

Tallinna töblised mäletawad wäga hästi neid ägedaid waielusi uulitsa nurkadel, kus sagedasti hommikuni, töölenekuni rapiti. Seal ei waieldud ja naerud mitte ainult selle üle, kas Anwelt ikka tõesti Saksa Willemi käest raha saab, wõi käiwad kodanluse suurnad ise Saksa kindralite jutul, et need tuleksid ja aitaksid „Anwelti-meestele“ kaela wäänata. Uulitsa nurkadel löödi tõsiselt „lahinguid“ sotsiaalse rewolutsiooni ja demokraatliku wabariigi pärast. Mõistagi, räägiti asju, mis rewolutsioonilise klassiwõitlusega koos polnud, mida sõnaaher kurnaja wõi kaupmees oma ajalehe weergudel püüdis trumbina rewolutsiooni wastu tarwitada, kuid seal kõneles mass, kes igapäew waieluses täienes. Igapäewane wõitlus, kodanluse wale ja pettus õpetasid töblisi uusi mõjuwaid põhjusi ette tooma, miks peab edasi wõitlema, ent mitte demokraatliku wabariigiga leppima. Iga tööline sai siin agitaatoriks, näidates, et kapitalistliku ühiskonna kokkulangemine sünnib selles ühiskonnas eneses peituwate wastolude tõttu. Ilmasõda oli nende kisendawate wastolude pilulik näitus. Ilmasõja lõpp oli näha — weel suurem wastastikune huwide kokkupõrge, kui enne sõda. Need kapitalistide taskuhood ei lasknud kodanlust „ülesehitawale“ tööle asuda, ajas ta weel pöörasemale mõõgatäristamisele töörahwa wastu. „Isamaa“ kaitsmisest wõis ainult kõige juhmim inimloom kõneleda, kui ta mitte teadlik kurnaja kannupoiss ei olnud ja selle eest head tasu ei saanud. Rewolutsioon kooris wimased hilbud „isamaalikkuse“ ime

looma ümbert ja näitas seda elukat oma tõsisel walguses.

Kui öoline tundis äraandmist ja petemängu, kas pidi ta siis leppima ainult üldise walimisõigusega, pidi ta sõna- jne. wabadusi ainult seleks tarwitama, et kiitmiseks suud kulutada, käsi plaksutada, hurraa karjuda. Wõi pidi ta oma jõudu raskama, et kuulata igawesti jorutamist endisest orjaajast, mille haawad ta keha küljes weel ei olnud paranenud.

Ei, see polnud töö ise ega rewolutsioonilise agitaatori ülesanne. Tööliline rääkis asjadest, mis teda pigestasid. Ja see oli sõda. Sõda sünnitas elukaalidust, paiskas igapäew hulga sante tööliste sekka. Rewolutsioon ainult wõis töölisti päästa. Demokraat ik wabariik tõukas need weel sügawamasse wilesusse, sest ta tahtis sõdida — wõidurikka lõpuni.

Wäetus seati klassilisele alusele. Rewolutsiooniline agitatsioon pühkis kui terasest luuaga wasikawaimustuses põlewad „rewolutsionäärid“. Punased linnid wisati prügikasti, nende asemel toiknesid kolmewärwilised rahwuslised kaltsud. Smoking ja töölispluus seisis wastamisi kui kaks wihasemat waenlast. Siis tundus jälle, et rewolutsioon ei tähenda mitte ainult riigipööret, waid sügawat ühiskondlist wõitlust, kus üks klass teise asemel peremehena astub, inimkonna elu teisele korraldamiseks.

Sotsid ja esserid wõtsid asja „laiemalt“ ja kaitsesid demokraatiat, s. o. rahwa walitsust. Kiideti üldist walimisõigust, wabadusi jne., kuid „mõju“ awaldamiseks tööliishulkade peale tarwisid nad kollitamist endiste aegadega. Esserid läksid isegi nii kaugele, et oma weteraane (wanu rewolutsiooni tegelasi) rahwale näitams käisid, kui kõigi hirmsa kannatuse nähtawaid asju. See oli wasik ja häbistaw. See on massi orja unde peale appelleerimine ja wale agitatsiooniline wõte, mis meeoleu ei tõsta. Suurematel rahwakoosolekutel wiljstati wähemlased ja esserid wälja, kui nad minewiku piinu kuu ajatele ette maalisd. Küsiti õigusega: räägi, mis nüüd tarwis teha, wõi mis edasi tuleb.

Agitaator, kes tööliishulkade soowe ja tahtmist ei oska wäljendada, neile konkreetset kaju ei suuda anda, wõi kardab tulewikule julgesti silma waadata, jääb tähelepanemata, emast minnakse mööda, kui „igawast kõnelejast“. Kerenski päi-

wil, kui sotsidel ja esseridel weel „puhas minewik“ oli, kuulati neid, ent ainult silmapilguni, kui nad weel tööliste rewolutsioonilist meeoleu kujutasid. Pruukis neil mõne sõnaga puudutada töörahwa ülesandeid käesolewas rewolutsioonis, pääses torm lahti. Wäikekodanlasena hirmu tundes, ei julenud nad ühtki tööliste meeawaldust, protesti jne. heaks kiita. Aga kes kaotust kardab, see ei wõida kunagi. Seilepärast leidsid kõik sotside ja esseride hurjutused, prowokatsioonid, mis igale demonstratsioonile järgnesid, tööliste seas wähemenda.

Kodanlus ja sotsid kuulutasid ilmale, et juuli sündmuste käik awas P. iteris tööliste silmad ja nüüd pööravad töölistes enamlastele selja. Kuid missugune aus proletaarlane ei teaks jutustada, et just peale juuli sündmuse kaswas enamlaste, rewolutsioonilise tööliste arw. Tallinnas suurenes poolehoid just peale juuli sündmuse ja „Kiire“ toimetusruumide rüüstamist. Maaproletariaat ja teiste linnade töölistes sammuwad kiirelt edasi rewolutsioonilise klasswõitluse teel. Maaproletariaadi klassiteadwus tõusis. Organiseeriwalla- ja mõisatööliskogud. Wastupanekit ei jõua kokkuleppe walitsuse agendid awaldada. Põlütöölised organiseeriwad, et rewolutsioonilisel teel maaküsimust otsustada. Nad teawad ja aimawad, et töörahwa wõit enam kaugel ei ole, et mõisnikkude 800-aastane pidupäew on ometi kord lõpule jõudmas.

Oktoobri rewolutsioon ei tulnud Eesti tööliisklassile salaja. See oli mitme kuu organiseerimistöö wili, mis õigel ajal walmis. Eesti klassiteadlikum tööliste osa oli terwelt mobiliseeritud, et üle maa ulatada oma organiseeriwat ja korraldawat kätt. Tallinna noortööliste ühingu liikmed olid wiimaseni jalul. Puudus peaaegu kõigi wilumus organiseerimistöös, sest sai ju ka kuni 7. nowembrini peajasjalikult tegutseud agitatsioonitöös siiski waldasid noored ja wanad seltsimehed suurt tööwõimet. Waatamata sellele, et tööliisklassi tsaari paragrafide külge neediti, neilt igasugune tegewus-awaldus riisuti, siiski olid Eesti töölistes töörahwa wõimu wadamise silmapilgul pika sammu kommunismi poole juba astunud.

Maaküsimus; Wene tööliisklassi kõige terawamatel küsimustel, kus esserid

alati esimest w. ulit mängisid, oli Eesti maaproletaarlastel linna tööliste toetusel juba otsustatud küsimus: mõisad ja karjamõisataolised talud waja töörahwanõukogude kätte anda. Mõisade hakkimise soowe tuli ainult mõnes üksikus kohas ette. Maatöeline asus mõisade ülewõtmisele eesmärgiga, et kewadel on niihästi mõisa maade kui ka eluta ja elusa inventaari omanik — töörahwas, walitsetes nende üle oma nõukogude läbi. Mõisade ülewõtmine sündis korralikult. Kodanluse wale ja prowokatsiooni peale waa amta olid mõisa waranduste hoidjad just töölisel. Kui mõnes üksikus kohas ete tuli mõisa waranduste raiskamist, wõi warastamist, siis tehti seda alati wäga kahtlaste isikute poolt, kes kodanluse algatusel töörahwa warandusi häwitama saadeti. Niisama kui nurgatagant lastud mõrtsukalik kuul tappis 'Mihkel Aitsami ja kaaslased, (Püssi) mõisas 1917 a. sügisel) niisama püüti ka töörahwa esitajaid prowootseerida ja töörahwa liikumisele ulakuse ilmet anda.

Eesti tõusikkodanlus peab tänama Saksa okkupatsiooni wõimu, mis mitte ainult ta e'u ja warandust ei päästnud, waid ka ta rööwiga mitmeaasta wõrra pikendas. Kuid maaküsimus oli saanud töörahwale eluküsimuseks, sellep. ei wõinud Eesti tõusik ka oma riiki rajades, maaküsimuses: mööda hiilida, waid ta pidi maa töörahwale „lubama“. Hunt peitis esiteks oma küüned karwadesse, ent seda walusamalt surub ta nüüd neid töörahwa lihasse.

Linnades — Tallinnas ja Tartus kees tööliste seas elu oktoobrirewolutsiooni eel ja ajal. Tallinna wabrikute esitajad wiibisid nädalapäewad alaliselt töölistmajas. Sinna jooksid kõik niidid kokku. Seal saadeti tööliste esitajad koosolekutele ja putkanud wõimude asemele jne. Nimetamiswäärilist wastupaneku awaldust Kerenski wõimude poolt Tallinnas polnud. Niisama ei seisnud kuigi suure raskusena wabrikute ülewõtmise küsimus. Wabriku töölistkomiteed jõudsid endid juba enne esimese töörahwa wõimu wäljakuulutamist küllaliselt

organiseerida, et esimesel silmapilgul koke katkestawat tööd jätkata. Ametnikkude sabotaash ei tundunud esmalt terawana. Peamure seisis ka sekorralduses. Tallinnas walitsetes Hellat oma miilitsaga. See Eesti Noske seipites oma tasumisplaanid kahtlemata oktoobrirewolutsiooni esimestel wõidupäewadel, mil ta wõimu juurest, wiisakalt, kuid kindlalt kõrwaldati. Hellati miilitsa asemel astus uus — tööliste linna ka' sewägi.

Seilest tööliste kaitsest sai esimene pesamuna punase'e kaardiwäele. Mitte ainult linna awalikku julgeo ekut ei olnud töölisel kohustatud kaitsma, waid peaaegu kõik ametiasutuste, toiduladude, sõjariistade ladude jne. walwe langes tööliste peale. Tööliste punakaart sai wõimu juurde astunud töörahwa warahoidjaks, korrapidajaks ja töörahwa wõitude alaliseks sõjawäeks — punaseks sõjawäeks.

Algas kibe töö tööstuse ja üldise töörahwa majanduslise seisukorra tõstmiseks. Siin ei jõua üles lugeda töölistorganisatsioonide teeneid töörahwa wõimu kindlustamises. Töölistühisuse, rewolutsioonitiste parteide tegewust suudab hinna ajalugu. Ja organisatsioonid on särawad leheküljed kirjutanud tööliste wabaduswõitluse ajaloosse. Poliitiline wõim oli töörahwa päralt ja see wõimaldas töötamist parema tulewiku poole. Proletariaadi loowad jõud ei hoolinud raskustest, ei kohkunud takistuste ees — ikka edasi, kommunismi poole, tungis klassiteadlik tööliste osa, kaasa kiskudes kõiki töörahwa kihte oma kõrge eesmärgiga. Ent sajad aastad püsinud kurnamiskord ei lange ühe hoobiga. Nagu hilge mereelukas sirutab ta maharaiutud liikme asemele uue, et neelata wastast. Kodanline ühiskond oli weel liialt tugew, et kokku wariseda esimese raputamisega.

Nüüd, wiis aastat pärast töörahwa wõimu püsimist Wenemaal, wõime ka meie ütelda: kodanline ühiskond pureneb, töörahwa wõit läheneb. Mälestused esimesist töörahwa wõimupäewist on meile kooliks, kuidas töörahwa wabasamise eest wõidelda, et wõita lõpulikult.

Oktoobri revolutsioon ja sõjavägi

Õod kui päewad mürtsuwad suurtükid. Hauguwad kui suure küla koerad igauks ise hääles. Ohus shrapnellide ilutulestik. Pauguwad püssid ja kägisewad kuulipildujad. Igalpool me saserwadel ja mäenõlwakutel kaitsekraawid ja plindaashid. Kuipalju higi ja werd nende kaewamiseks ja ehitamiseks piserdunud mulda. Ööpimeduses hiiliwad inimkeid, mus ad looklewad maod. Kandraamidid hoigawad haawatud sõdurid ja kostawad kandjate wandesõnad. Kõik on nii igapäewane. Kaewikuelu on inimese kwanistanud. Surijate ja haawatute oiged on igapäewased nähtused. Kümned tuhanded tuleb wennashaudadesse matta. Neid tuleb mahutada sadandeid kuhja, neli ja wiis meest üksteise peale. Matjad waatawad tummalt üksteisele näkku, ainult harwa katsub mõni tapetute kulul naljatada. Oodatakse, mil ise purustatud peaga kuskil metsaserwal wõi kaewikus lamad ja sind waikides hauda mahutatakse. mab ja leda waikides gauda mahutatakse. So datid wangutawad päid ja küsiwad endalt ning seltsimeestelt: mis eest surreme? Paljud wannuwad oma sündimispäewa. Üksikud kõnelewad: wennad, ärge lootust kaotage. Oleme selles süüdlased, et ühe maa tööline teise maa töölist tapab. Pöörame püssitäägid nende wastu, kes õhutawad teineteist tapma.

* * *

Märtsi kuul 1917. a. jõuawad kaewikutesse teated soldati naiste wilest seiskorrast ja näljarahutustest. Peale märtsirewolutsiooni seisan telefoni juures wahipostil. Diwisjoni staabist teatatakse, et tsaar kukutatud — ajutine walitsus moodustatud. Rõõmujud'n käib kehast läbi. Teatan asjast teistele, kes rõõmu pärast nutawad. Astun magawate ohwitseeride juurde — uudist teatama. Paljud kiwistuwad ega oska hääliki teha. Peale selle teate jõudmist järgnesid teised, üks põrutawam kui teine. „Kõrgema es“ ringkondades peeti salaja nõu. Ohwitseerid palusid soldatitelt ülekohtu andeks. Ei nõrita auandi, püütakse wiisakamalt kõnelda. Algab wennastamine sakslastega ja eilsete „waenlastega“. Soowitatakse üksteis mitte lasta, oleme seltsimehed. Olime rõõmsad, laulsime rewolutsioonilikke lau-

le ning rääkisime waimustawaid lugusid rewolutsioonist. Rewolutsioon ja sõjawägiõpetamismõte surub kaewikumeestele wärsket werd soontesse. Frondile tulejatel kõigil punased lindid rinnal. Korpuse kindral waatab läbi akna, märkab neid linte. Kindral saadab adjutandi märgikesi maha rebima. Sõdurid ei täida adjutandi käsku. Kindral wihastab! Algab ise! Kõik seisawad kahwatanud nägudega paigal, järg jõuab noore poolroodnani. Kui kindral käe sirutas, kõlas hele plaks. Kindral tuigub ja silmapilkselt on ta weel täakidega läbi pistetud. Ohwitser kõneleb soldatitele, et punane lint — rewolutsiooni wõidumärk — olgu kõigile püha, Kes kätt julgeb tõsta rewolutsiooni wägistamiseks, peab langema. Walitakse sõjawäe komitee. „Surnud“ elawad.

* * *

Sõjaliinile jõuawad teated enamlaste (kommunistide) tegewusest. Sõdurid rõõmustawad.

Kerenski walitsus meelita b soldatisi „waenlasi“ häwitama, sõda wõidurikka lõpuni wiima. 25. oktoobril kuuleme: wõim Piiteris töölistele läinud! Moskwa ja teised tööstuslinnad toetawad punast Piiteri. Enamlased imuwad frondile kõnelema. Neid wõetakse wastu waimustusega. Maha wennatappew sõda! Kõlab wõimsalt.

Elagu enamlased!

Pealetungimised wähenewad. Keegi ei taha kapitalistide rahakoti huwides surra. Sõdur käib wabalt, pea püsti. Kes werewalamisest, sõjawältamisest kõnelewad, karjutakse maha. Kornilowi pealetungimine sünnitab rahutusi. Polgud otsustawad punasele Piiterile appi minna. On tuhandeid wäejooksikuid. Au kellelegi ei anta. Ohwitseerid neawad uut korda. Kuid täakide meri, mis tööliswalitsuse poole hoiab, sunnib neid wai-kima.

Järgneb rahutegemine. Eilastest loomast — sõdurist saab inimene.

Kuidas tsaariwäes elu maitses, seda mäletawad tuhanded ja miljonid. Enne liiskuminekut raiutakse sõrmed, suitsetakse teed ja juuakse põletawaid wedelikke. Paljud surewad ja kaotawad terwise. Te-

hakse kõik, mis võimalik, et „kroonust“ pääseda. Mikspärast seda tehti? Sellepärast, et sõduriga käidi hullemini kui loomaga ümber. Peksmised, karts wangiroom, teised alandused ja alatused õgisd sõdurit ta teenistusaja.

Oktoobrirewolutsioon purustas aheld. Tööline päästis enese.

Praegu kaitseb Punawäe sõdur-tööline saadud wabadusi, maad ja wabrikuid endise kindrali, mõisniku ja wabrikandi eest.

* * *

1922 — w i i e s Oktoobrirewolutsiooni aastapäew. Kuidas elab Eesti sõdur?

Leiame kuulutusi: sõduritel ja koertel sisseminek keelatud. Sõdurid on koertega ühele pennile asetatud! Nad ei tohi osa wõtta töölskoosolekutest ega demonstratsioonidest. Isegi karskusseltsi „Walwaja“ ukсед on sulutud „demokraatlise“ riigi sõdurite eest. Auandmine on sisse seatud kui tsaari sõjawäes. Sõdur peab, kui kindral wasur tuleb, hoowiwarawaid otsima, et eest ära putkata, sest kes hästi kande kokku ei plaksuta, kolm päewa järjest peab tuba pühkima. Wõib juhtuda — karts ja kodune arest.

—K—

Nõuk. Wenemaa ja kommunism

Wilesus, kultuuripuudus, eraettewõteted, rahu ja läbikäimine kapitalistlikude maadega. . .

Kas niisugune ongi sotsialistlik ühiskond? Kas see on kord, kus kõik peawad olema üheõiguslised ja pole kurnajaid; kus kõik elawad külluses ja on haritud, kus igawesti päikestepaiste ja õöpiku laul? . . . Kui see on kommunism, mida näeme Wenes, siis meie teda küll ei taha!

Nii korrutawad kõige maailma wabrikantide ja maaparunite kuldsuud ja sullemehed. Nende järel käib mõnigi proletariaane, kes Nõuk. Wenemaa küsimust ainult maksma korra waaraode seisukohalt on waadelnud.

Kui palju teadlikku petmist peitub neis wäidetes, mida kodanline kontrrewolutsioon N. Wenemaa vastu ette toob! Kui palju pimedust on weel leida laiaades hulkades, kes neid wäiteid läbikatsumata omaks wõtab!

Kujutame ette suurt mõisataolist hallparuni talu. Peremees on tagurlane, laisk, lohakas, hoolimatu, halastamatu. Tema suurem lõbu on end täis juua; wahel hulgub ta jahil. Oma lapsi peab tööloomadeks, kes tema orjamiseks ilma sündinud. Neile ei anna ta süüa nagu waja; ei korralikku riiet ega jalanõusid; ei tunnista mingit tööaja piiramist; weel wahem hoolitseb ta nende hariduse eest.

Hall eit on kohane naine omale mehele. Oma aja wiidab sellega, et end päewad otsa riidesse paneb, peeglisse wahib, wöörsil käib.

Koht on suur ja laialine ning rikas

looduswaradest. Aga seal walitseb toore peremehe pagalise, kubja kepp, kes igal sammul taga sunnib ise aga kelmust teeb, warastab, oma aita täidab. Wiljarikas maapind õitseb, kuid lõkkawast umbrohest. Hooned suured, kuid kohendamata ja ümber kukkumas. Lapsed on kirjaoskamatud, muist neist aimab järele oma wanema eale ja joowad. Nad käitwad kaitsetudes, mustalt, ilma ühegi selge waateta tulewiku peale.

Aga siis õnnestab mõnele poiale omandada pisut laiemat silmaringi. Nad hakkawad isekeskis aru pidama, kaaluma, kawatsema. Miks peab walitsema majapidamises niisugune korralagedus? Miks peawad kõik teised olema raskes orjuses, kuna peremees ja käskija ühe õõga läbi lööb, mis mitme päewa jooksul paljude poolt kokku pandud?

Noored püüawad wana korralikule eiule manitsemisega kutsuda. See ei aita. Wana hakkab neid selle eest rohkem taga kiusama, et kõnelewad reformimidest, ühisest tööst, uue korra maksmapanekust.

Siis lõiwad noored wana t'maha. Nad teawad, kes tapawad ainult oma orje, käib kõigi wariseeride käskude vastu. Aga neil ei ole teist teed, et wägiwalla walitsejast lahti saada. Siis kihutawad nad minema kubja ja wanaeide.

Noored otsustawad ühisel jõul talu korda seada. Kuid keegi neist ei oska majapidamist juhtida. Nad tunnawad ainult kõige lihtsamaid töid, kuid on täiesti wõimikud tööde korraldamises, müü-

mises ja ostmises, maksude ja wõlgade suhtes.

Ja siis tulewad naabrid. Wanematapjatele kutsuwad nad esiti taewawõimusid kätte tasuma. Ühtlasi hirwitawad oskamatute poiste ja tütarlaste üle, kellele talupidamine igal sammul näib wastuwaidlewat. Siis asuwad kallale jõuga. Wõtawad ühe põllu üki teise järele oma alla. Rööwiwad karja ja wilja, raiuwad me'sa. Need on ju wanematapjad, kurjategijad, kelle järelt wõtmine mitte wargus ega rööwimine ei ole.

Noored taluwalitsejad manitsewad naabreid, protesteeriwad wägiwalla wastu. Nad näiawad wiiel sõrmel, et nemad, noored, on selle talu õiged omanikud, kuna nad maast-madalast neid põldusid on oma higiga wäetanud, seda karja kaswatanud, neid hooneid ehitatud ja parandanud nii palju kui suutsid oma oskamatuses ning peremehe hoolimatuses. Kuid naabrid waid hirwitawad ja jatkawad rööwimist.

Siis wõtawad noored jõu kokku ja alustawad täielikku sõda kallalekippujatega. Agedate lahingute järele läheb neil wiimaks korda oma piire rööwli bandest puhastada. Aga kahju on otsatu. Iga kallaletungija läheb oma saagiga. Talu on paljaks riisutud, laastatud, räakimata sellest, et naabrite eemaletõrjumine aega ei annud põldude harimiseks ja muu majapidamise korraldamiseks. Kõik on weel rohkem iganenud ja lagunenuk kui wana peremehe ajal. Ei ole enam kõige lihtsamaid maja- ega põllutööriistu.

Hooga tormawad noored tööle. Nad teewad suuri plaane ja isegi õhulosse. Nad on walmis taewa wastu tormi jooksma oma majapidamise ülesehitamiseks. Nad on wäsimatud rahulikus töös niisama, nagu nad läbiwaprud olid wõitluses rööwli wastu.

Aga majapidamise uuestiloomine nõuab palju hoolt ja waewa. Tarwis on sõõti jäänud põldu harida, aga pole põllutööriistu. Osta neid ei jaks. Tuleb omad sepikojad korda seada, et wanu aru ja äkkeid parandada ning uusi walmistada. Kordaseadmene wõtub aega.

Ja kui töökojad juba walmis, kui esimesed tööriistad walmistatud, siis waja kündma hakata. Kuid selgub, et pole seemet. Talu ei suuda seda osta naabrite t. Tuleb leppida, et põllud osalt täis küwataks ja aastate jooksul rohkem seemet korjataks.

Ent hooned nõuawad parandamist; on waja uusi juurde ehitada; samati on noortel wõitlajatel riided kulunud, jalatsid lagunenuk. Kõiki ei jõua korraga uuendada. Näib, et nende seisukord haie, wilets, mõttetu; paistab, et nad on sattunud wihma käest räästa alla.

Aga naabrid hirwitawad ja hõõruwad heal meelel käsi. Tapke weel wanemaid! Nüüd olete walitsenuk! Juba kolm aastat! Juba neli! Nüüd wiis aastat! Aga Teil on nüüd parem? Kus on Teil uus kord — maapealne paradiis? Mida olete te wõitnud?

Kuid noored rühiwad edasi. Närus ja kaltsus, lagunenuk ruumides, wiletsa toiduga. Raske on see. Wast weel raskem, kui wana peremehe walitsuse ajal. Mõned nõdremad heidawad meelt ja lõowad kahtlema. Kas tuleb se.lest midagi? Kas ei ole see kõik wastuhakkamine taewa ja maa seadustele?

Aga tugewamad jatkawad wõitlust loodusega ja wanalt peremehe t päritud wiletsusega. Nad teawad, et kõik naabritalud oma kordaseadmiseks nõudsid kümneid ja sadu aastaid. Ka nemad wõiwad oma majapidamise alles hu'ga aastate järele korda seada. Juba ongi wäikest edu märgata. Põldud on pea kõik täis külwatud. Ei tule enam nõnda nälgida, kui algul. Töökojad osalt korda seatud. Muist hooneid on parandatud. Mõned isegi ümber ehitatud. Teoksil on suur elektri jaam, mille abil tulewikus wõib künda, äestada, rehte peksta, lehma lüpsata, wõid teha, laudu saagida, lõõtsa tõmmata, wett pumbata, wilja põllult koju wedada. Juba töötab jaam osaliselt, ta esimene abi on — walgustus, mis elektrilampide kaudu igasse elutuppa, töökotta, tali ja lauta ilmub.

Juba hakkawad naabrite näod tõsisemaks muutuma. Paljud neist kahtlewad, kas neil õigus oli, kui noorte naabrite üle hirwitasid. Ning nende nooremad peawad salaja nõu, kuidas oma üleaedsetele seltsimeestele järele teha.

Umbes nõnda on lugu Nõukogude Wenemaaga. Kurnajad laimawad teda sihilikult, sest kardawad, et nende maade töölised Wenemaa tööriista kombel talitawad. Paljud aga — õige tihti töölistegi hulgast — kõnelewad wõõraid sõnu — kannawad edasi oma wäenlaste mõtteid.

Noorte tööliste kohus on N. Wenemaa seisukorrast aru saada. Jah, seal ei ole veel mitte kommunismi! Kuid seal lüüakse seda!

Samal ajal, kui kapitalistlikes maades

kestab orjamine pisikese kurnajate-kildkonna kasuks, ehitatakse seal ühiskonda, kus kõik on ühesugused, kus töövili läheb töötaja enese kasuks, kus ei ole teiste tööwaewa omandajaid ja priiskajaid.

Kuidas sotsid töörahwawalitsust toetasid

(Mälestused)

See oli wiis aastat tagasi Toompeal, kui Eestimaa tööliste, soldatite ja väike-koopidajate saadikute nõukogu Keren-skiaegset maawalitsust üle wõttis. Eesti kodanlus oli juba jõudnud selle Balti parunitelt üle wõtta ja sinna ühes sotsidega endale sooja pesa ehutada. Nende härrade erutus oli muidugi kirjeldamatu, kui töölisel walitsusohjad tegelikult oma kätte otsustasid wõtta. „Ega siin ometi mee, haritud inimesed, nende harimatute ja rumalate tööliste käsku täitma wõi hakata“, seletasid nad maawalitsuse ametnikkudele. Ja need kui oma peremeeste truud sabarakud, otsustasid härraste äsitusel töörahwawalitsust saboteerida. Ühed jäid hoopis tööle ilmumata, teised tulid küll kohale, kuid ei liigutanud töötgemiseks sõrmegi.

Saboteerimise peaõhutamaks ja hingeks ei olnud keegi muu kui sotside partei wana liige A. Tulp. Sotside üteluse järele ei olnud ju tööliklass niikaugele arenenud, et walitseda. Kuid kas ta kunagi kurnaja ja jumala abiga niikaugele areneb, jääb sotside teada. Töölistel ei jäänud muud nõu üle kui wanad teenijad lahti lasta ja ise tööle asuda.

Muidugi oli töö alguses raske, pealegi kus kõik paberid ja dokumendid saboteerijate poolt segamini paisatud ja ärapeidetud. Sotside „wiunud ja haritud jõud“ aga waatasid pealt ja hõõrusid heal meel käsi. „Küll tulete wiimaks meid veel tagasi paluma, kui näete, et ise hakkama ei saa!“

Töölised aga töötasid päewad ja ööd läbi, ning oleksid wilumuses warsti walgekaartlik-sotslikust ollusest ette jõudnud, poleks Saksa militarismi ees taganeda tulnud.

„Töörahwa kasude õige kaitsja“ „selt-simees“ Tulp pisteti tol korral niisuguse töörahwa kaismise wiisi eest mõneks päewaks puuri, mille üle ta küllalt pärast kurta ja ohkida ei jõudnud, küll türmi waletsa seisukorra kui ka ümberkäimise üle kaebades, mis isegi tsariajal nii hull polla olnud. Seda ta muidugi arwesse ei wõtnud, et need türmid töörahwa walitsuse poolt ehitatud polnud, waid säärastena demokraatlikult waiisuselt päritud. Ümberkäinud oleksid sotsid poliitiliste wangidega muidugi teisiti. Kuidas nimelt — seda ütles sotside Hellat Isborskiga.

Kaks päewaraamatut

NT märkus. Hiljuti sattus minu kätte kaks dokumenti; need tahawad huwitawad olla ka laiematele ringkondadele.

Me kõneleme kahest päewaraamatust, mis kirjutatud 1917. aastal — enne ja pärast proletaarlist rewolutsiooni.

Ühe päewaraamatu kirjutaja on Tallinna naisgümnaasiumi wiimse klassi õppur — ütleme Ellerhein. Pärit jõukast perekonnast, harjunud end pidama tulewaseks haritlaseks ja — kui mitte maailma nabaks, siis vähemalt selleks. Suure Wankri täheks, mis kõige lähemal põh-

janaelale. Pri. Ellerhein waatab rewolutsioonilise liikumise peale Eesti väikekodanlise haritlase seisukohast. Klassiteadlikumas töörahwa osas ja rohkemarenenud sõjawäelastes näeb ta ainult wiletsaid mässamahakanud tahmanägusid, kes kultuuri ja kõige hea ning ilusa häwitamiseks oma matsliku rusika üles tõstnud. Olles oma klassi eelarwamiste kükkes, jumaldab Ellerhein kõike, mis pärit wanast korrast, iseäranis aga haritlasi, pidades neid ühiskonna päästjateks, peajuks ja südametunnistuseks. Kõige seile juures on Ellerhein idealist, kuigi

täiesti väikekodanline; ta usub demokraatiasse.

Teine päwaraamat on järele jäänud Peeter Krikkist, Wirumaa kooliõpetajast, kes imperialisiliku sõja algul Tallinnasse „Dwiigateli“ wabrikusse tööle astus, et sõjawäe teenistusest pääseda. 1917. a., pärast märtsirewolutsiooni, astub ta sotsialistide-rewolutsionääride parteisse, kust ta peale juulipäiwi üle läheb enamlaste parteisse. Krikk wäljendab oma päwaraamatus seda meeoleolu, mis tol ajal waldas Tallinna ja kogu Wenemaa klassiteadlikke töölisi; sellepärast on ta päwaraamat huwitawaks wastantiks. Ellerheini omale.

Ailpool on toodud mõned iseloomulikud osad neist päwaraamatutes, kusjuures wäljawõtted nii ühest kui teisest on asetatud järjestikku sisu wastastikkuseadmiseks.

Huwitaw oleks siia kõrwale panna veel puhtwerelise, klassiteadliku jõukate kihtide esitaja — mõne Dellingshauseni, K. Pätsi ehk kellegi mõne teise — toleage sed märkused.

Kuid Ellerheini päwaraamatu sain ta autoriilt, kes olgu tähendatud — nüüd teisel seisukohal demokraatia suhtes. Punawäes Koltshaki wastu wõideldes langenud Kriikki päranduse andis mulle tarwitada ta wennapoeg — noorproletaarlane. Ent parunite ja Eesti riigimeeste kirjawarade ligi ei pääsenud nende ridade kirjutaja mitte. Tahaks loota, et lähemaks rewolutsiooni aastapäewaks ka selleks wõimalused awanewad.

Ellerhein kirjutab (19. juunil):

... Küll tahaks olla hea, kultuuriline, kõiki armastada. Wahel tundub, kui peaks kaisutama kogu maad, taimi, loomi — ei oska ütelda miks. Ma tean, et waen ja wiha haritud inimesele ei kõlba. Kui keegi mulle kas wõi näkku sülgab, peaksin kahetsedes ainult naerama, ja kui keegi kõige jõledamalt minu wastu wälja astub, peaksin waatama ta kui wähearenenud alama olemuse peale, kes weel pole jõudnud saada inimeseks. Olla kõigest sellest toorusest, pimedusest, mustusest, kõlwatusest kõrgemal tahaksin mina

aga ei saa, ei saa! Ma tunnen, kuidas ikka enam neid (enamlasti) wihkama hakkam. Mu waen ulatab juba kõigi töömeesteni, kõigini, kes põlwetawad enamluse punase ebajumala ees. Kui ma seda pimedat karja minema näen pu-

nase lipuga, näol täis mingit fanaatlist usku maapealse taewariigi tulekusse; kui ma kuulen nende weniwat, ebakõllalist laulujoru, mis aga kõigest hoolimata täis samasugust kohutawat kangekaelsust, jonnit ja tagumishinnu, nagu see wõis olla meie esiwanematel, kui nad sõjakäigu eel ohwrit tõid oma Taarale, — siis kipuwad mul käed tahtmata ruskasse. Oh kui ma suurepäraline kõneleja oleksin! Siis hüppaksin ma selle trobikonna ette woorimene wankrite wõi plangiäärele ja hüüaksin neile — ma ei tea isegi mida... Midagi niisugust, et nad minu kombel hakkasid mõistma head, kaunist, wendlust...

Miks ei wõiks inimesed kokku leppida? Miks olen ise nii halb, et wiha ja waenu tunnen? Kui ilus oleks nüüd, mil türann (wägiwallawallitseja) langenud, asuda meie wäikse kalli isamaa ülesehitamisele! Warsti lüüakse sakslane puruks — ma usun siiski liitlaste wõitu ja tahan seda —, tuleb rahu, algaks loow töö. Aga selle asemel, et nüüd juba alustada seda ühist tööd, wõi vähemalt püüda pinda luua seks, waidleb tööline „pursuiga“, majaomanik üürnikuga, mõs-nik teomehega. Justkui aitaks tülitsemine!

Haritlased, kus olete teie? Kas tõesti meie kirjanikud, meie Tuglas, Tammsaare, Semper, Rumor, meie seltskonnategelased Tõnisson, Wiilms, Strandmann, Päts ei jaks seista ühesannete kõrgusel, mida neile ajalugu otse peale sunnib? Kus on nende kaine, asjalik, selge sõna? Miks lasewad nad hulki ninapidi wedada inimestest, keda seni keegi pole seltskonnas kuulnud ega näinud, kel pole mingit teenet meie isamaa ees, peale selle wast, et nad näidanud on, kuidas seda maad wõib rüwetada, millele nad niipalju tänu wõigu...

Meie loomulik elu algab siis, kui haritlased oma mõju maksma panewad — rahwa kuni wiimse lapseni ära kisuwad enamliste agitaatorite käppade wahelt.

Jumal, kuidas ma ootan, mil meie seltskonna parem osa ideelist wõitlust algab selle saatanliku kihutuse wastu, mida need teadlikud ehk teadwusetud Saksa agendid peadpööritava hullustusega üle maa korraldawad!

Krikk kirjutab umbes sama küsimuse kohta (11. juulil):

Oeldagu mis tahes, aga meie asi susiseb. Ja päris pagana hästi. Kui nii

edasi läheb, siis ei pääse pursuid, teeme neile puksi. Imestan isegi, kuidas ma kewadel ja hiljuti weel nii puupea olin, et pursuidega peaaegu koos läksin tööliste wastu. Nüüd olen ankru õigesse sadamasse kinnitanud, ja ma usus siin wõitlen oma otsani (päewaraamatu kirjutaja on just eelpäewal enamlaste parteisse astunud)..

Agaga ma pidin kirjutama neist mu jectest, mis ma sain esimeselt parteikoosolekult (seni käisin seal paar korda jänese-na). Peeterburi sündmused (siin wõitleb autor tööliste wäljaastumist Peterburis, mis Kerenski poolt weriselt maha suruti) ei ole nähtawasti siin mingit mõju awaldanud. Kõik jätkawad endiselt kihutust nõukogu wõimu eest. Koosolekul ei olnud ühtegi „suuremat nina“, aga kas sellepärast poisid jätsid arutamata kõik küsimused — kuni wõimuwõtmiseni, millesse kõik niisama usuwad, nagu talwetulekusse? Lõpul tuli lkmelt ja sai tulise kihutusega maha. Ma istusin taganurgas (tunnen ennast siiski wõõrana pisut) ja mõtlesin: Kas ei wõi pursuid wihastada, kuidas siin ilma ülikooli, keskkooli ja isegi algkooli hariduseta töölisel julgewad riigi juhtimise üle nagu mõne masinawända wõi hõõwlipaku tegemise üle arutada! Tulgu siia Koodi-Jaan ehk Wilmsi-Jüri ja wõistelgu? Öeldakse: See on ju partei koosolek. Agaga kes on see partei? Just sel koosolekul anti aru: peaaegu kõik on seal töölisel. Ehk katsugu herrad adwokaadid ja arstid tulla wabrikusse: Kui nad mitte peksta ei saa, siis vähemalt kotii.

Haritlased? Nad olid meil ebajumalateks. Haritlastes nähti pääsmist. Ja kui keegi oli haritlane, siis pidas ta ennast suureks seltskonna tegelaseks ja rahwajuhiks. Haridus algab alles siis, kui wõimu wõtame, aga haritlastel on ka ots! Siis me enam neid siledaid härrasid ei kummarda. Siis tuleb haritlane-tööline. Siis saame kõik haritlasteks (wähemalt meie lapsed), aga ühtlasi oleme töölisel ..

25. juulil:

Ma otse tuigun wimasel ajal jalul. Ei saa aega magada, isegi mitte süüa. Igal õhtul on mingi koosolek, ja mina minagi puududa tohi. Agaga tule töölistmajast wälja — satud mõne pursui otsa, ja waidlus lahti. Wahel ütlen küll isenele, et see tühi töö- ja waimunärimine on nende paksude lottidega waielda, aga

ei saa, wägise weab. Teine kord ei saa koju enne hommikut, aga siis mine juba wabrikusse.

Eila läks mul mõnes mõttes aprasti, aga siiski jäin wõitjaks oma arust. Satusime turul waidlema. Meid oli kaks, pursuisid kolm. Esiti oli päris asjalik arutamine, aga kui keegi neist hakkas Saksa miljonitest ja Willemi agentidest jaburdama, nimetasin mina neid Kerenski grammofonideks. Noh, siis läks pea lõömaks! Kui minu mõttewend — ma teda ei tunnud — ütles, et enamlased Kerenski ja igat teist walitsust niisama palju tunnistawad kui teekäija rööwlit, kes ta pikali wiskab ja pussi kõri küljes hoides taskuid pahurpidi pöörab, pistsid härrad miilitsat appi karjuma. Minu kaaslane tegi sitked. Isandamehed seletasid, et nad minu arreteeriwad ja miilitsasse wiiwad. Mina omalt poolt se'etasin samati, et neid töörahwa wastutawate tegelaste laimamise pärast miilitsasse wiin.

Sammusime siis koos miilitsasse. Seal wõttis meid wastu keegi noorsand. Pärast tuli Hellat (seesama, keda nüüd töölisel Isborski-ministrina tunneward. N. T.). Kuulas muidugi kõige pealt härrasmeeste se'etuse ära, ega lasknud mind protestist hoolimata faktiikke parandusi teha sellele, mis juurde waletati. Siis pööras minu poole küsimusega:

„Teie ütlesite, e mingit enamust ei tunnista?“

Mina: „Kus ma seda wõisin ütelda? -Kui keegi on eesel, siis ei hakka targa aruga inimene seletama, et see sokk on? Enamus jääb ikka enamuseks, ja kuidas ma siis saan wastu ajada, et ta enamus on?“

Hellat sai kurjaks: „Mina ei tee nalja!“

Mina wastu: „Kas siis seltsimees Hellat arwab, et mina nalja teen?“

Hellat: „Siin ei ole ma seltsimees, waid miilitsaülem!“

Mina: „Wabandage! Ma arwasin, et te sellepärast nii karjute, et töölisega labaselt kui seltsimehaga kõnelete. Miilitsaülem, kel niisugune Lääne-Euroopa politsei-ajku müts peas, peaks minu arwates wiisakam olema.“

Hellat nõksatas, aga wist tuli tal meelde, et ta ikkagi sotsialdemokraatlise partei nimekaarti taskus kannab ja saadikute nõukogu poolt miilitsaülemaks pandud. Paari sekundi järele küsis ta rahulikult:

„Teie nimetasite ajutist walitsust teeröowlite bandeks?“

Mina: „Kas herra miilitsaülem Hellat tõesti arwab, et mina oleksin teeröowlite bande seadusi täitma hakanud?“

Hellat ei saanud aru: „Kudas nii?“

Mina: „Ma arreteerisin need isandamehed sellepärast, et nad esiteks töörahwa tegelasi teotasid ja teiseks, et nad minu sõnawabadust rikkusid; nii üks kui teine on keelanud ajutise walitsuse seaduste poolt.“

Hellat: „Mis ajast saadik enamlased ajutise walitsuse seadusi on täitma hakanud?“

Mina: „Selles ajast, kui vähemlased isegi neid oma koalitsiooni walitsuse seadusi ei täida. Näituseks hoiate mind siin pooleldi arestis. Missuguse õigusega? Mille eest?“

Hellat: „Näidake oma parteikaarti?“

Mina: „Te, herra Hellat, unustate; ma ei ole mitte vähemlane.“

Hellat: „Kas siis enamlase kaarti näha ei tohi?“

Mina: „Täna lahkuse eest, aga sellest waikib meie partei põhikiri.“

Hellat: „Teie mõtlete siis oma partei põhikirja järele?“

Mina: „Muidugi mitte pursuide erekirjutuse järele.“

Näelesime weel nii natuke, ja herra miilitsaülem laskis mu tulema.

Ellerhein (12. juulil):

Ei mõista isegi, mis minuga on sündinud. Enne oli kahju putukaski. Kui onu ja onupojad rebase ehk kulli maha lasksid, oli mul siiski kahju kiskjast. Aga nüüd loen ajalehest, kuidas Kerenski Peterburis enamlased suurtükide ja kuulipildujaega rahuasas, ja tunnen rõõmu, nagu oleksin saanud kinki sünnipäewaks. Jah, ma olen muutunud halastamatuks — enamlaste vastu muidugi. Tahaksin wahel, et maa lõhkeks ja nad ära neelaks. Kui kena, poleks enamlasi mitte olemas! Siis lööks meie maa warsti õitsema kui lillepeenar. Aga nii kui nii surewad nad wälja, selles olen kindel. Las tuleb rahu. Kui kõik meie targemad mehed ja tegelased kord jõu kokku wõtawad ja meie kõrgeks kultuurirahwaks saame, siis on enamlusel ots. Enamlus on nalja wari, ütles hiljuti keegi. Aga nalga meie tööka rahwa keskel kaotada ei ole raske. Kahekolme aasta pärast vähemalt on enamlaste hul-

lustused meeles ainult weel nagu paha unenägu.

20. juulil:

Aga enamlased on siiski raugematud; täna nägin seda töölistmajast mööda minnes oma silmaga. Seal keeb nagu sipelga pesas. Neil käib nüüd „Kiire“ asemel „Tööline“. Tõesti, see on päris selsaadiline usumäratsemine. Mehed, naised, wanad ja noored, poisid ja tüdrukud — kõik kihuwad mööda linna ja maad ümber, kannawad oma sõimuehte ning broshüüre laiali ja kutsuwad üles maksma korra kukutamise e. Minu isal on õigus, enamlased tuleks töölistmajast wälja wisata. Seal, ütleb isa päris õieti, taotakse maksma korra kirstunaela. Ainult kahjuks ei ole praegu selleks jõudu. Sõjawägi ja madrused on osalt juba nende mõju all. Ka nõukogu oma poolenamlaste sotsiaalrewolutsionääridega toetab neid.

Krikk (19 juulil):

Noh, ma olen jälle kindel meie wõidu peale. Esialgul, kui „Kiir“ kinni löödi ja toimetust rüüstati, näis, et kontrrewolutsioon lahti on ja so s. rewolutsionäärid ning vähemlased teda rahulikult marssida lasewad. Aga ei ühti, soldate ja madruste mass ei lase senni, kunni tal püss peos, herrasid päris lahti lüüa.

Pursuid käiwad küll ikka weel ninad püsti. Nad on wist kindlad, et meie laul otsas. Natuke wära rõõmustawad.

Aga siiski on kindel, et kui nüüd wõim weel mõneks kuuks Kerenski meeste kätte jääb, siis on Nigula asemel mõni Mihkel pukis. Sõdiwad senni, kunni weel mõne miljoni töösil ja talupoegi inglise wabrikantide ja Prantsuse pankiride huwides maha on nottinud, ja küll nad juba ilusa rahu teewad, kui see neile kasulik.

Noh, ma siiski liialdan: Ei need Kerenskid ega Tseretellid seda sõjawäge enam sõdima saa! Küll ta warsti tikud pöörab äraandjate wastu. Ja küll siis meie poisid weel räägiwad. . . .

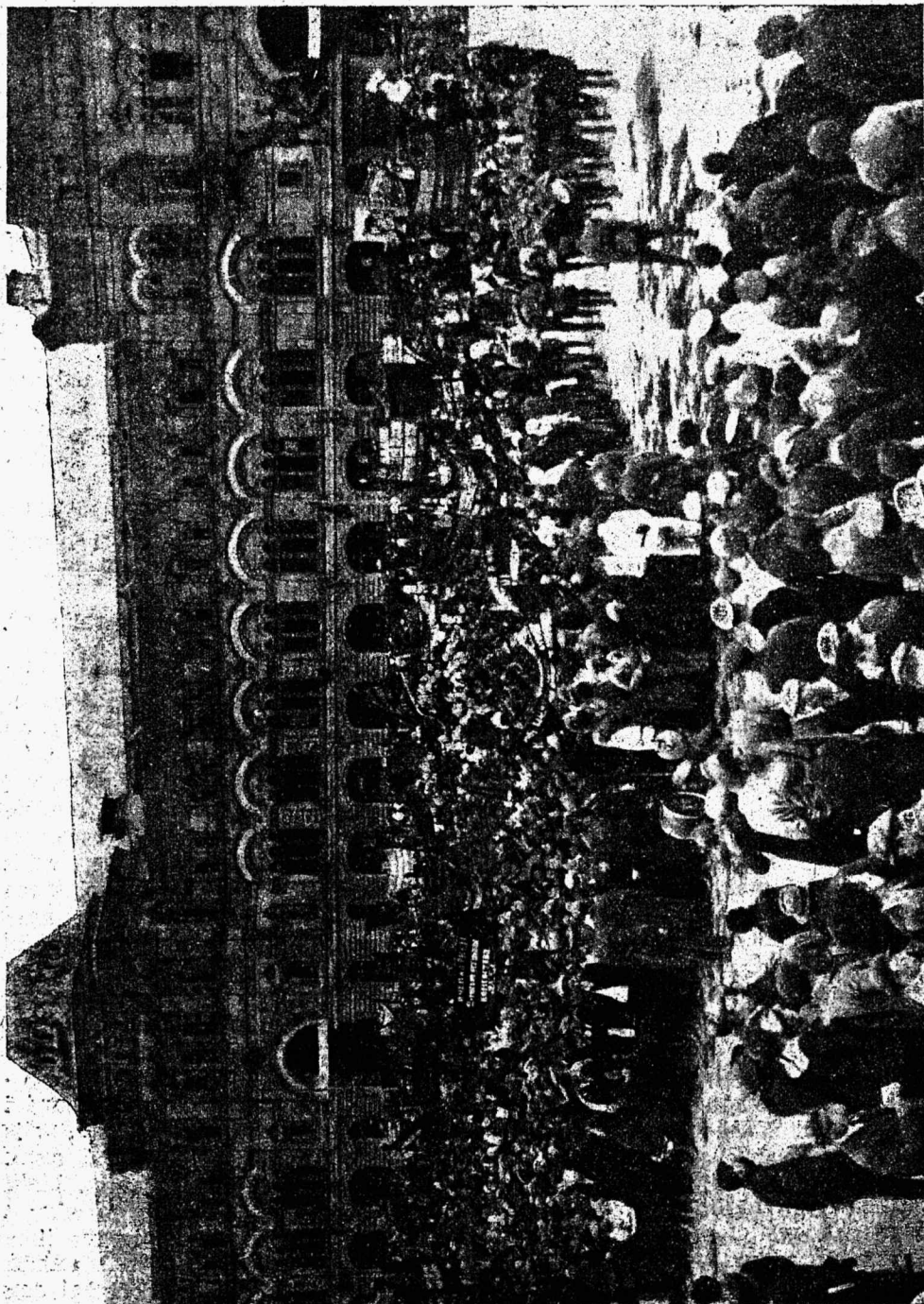
Ellerhein (20. nowembril):

Ligi kuu aega pole enam kirjutatud. Nii wastik on kogu ümbrus, et isegi oma ilust tröösti, oma kallist päewaraamatut kätte wõtta ei wõinud. Hulgun päewad otsa nagu kuutõbine mööda linna, Toompead. Käisin isegi korra töölistmajas, kus Pöögelmann laulis. Ta ei olegi nii pöörane, nagu ma enne arwasin. Rää-

gib hästi, ja mis peasi, usub wist ise ka oma sõnu. Aga wõib olla, et kõik näitlejad mitte teatris üles ei astu. Pean

täis) kõneleja nagu XX aastasaja Messia peale.

Esiti näis, et see nõندانیمeta ud töö-

8. Rahuswaheline Noorsoopäew Moskwas (Punasel platsil).

otsekoheselt tunnistama, et ma teda huwitusega kuulasin, kuigi wiha pärast käed rusikas olid. Muidugi wahtis kõik see kuulajate kari (saal oli puupüsti rahwas:

rahawõim kolme päewa pärast ära lahgunud. Seda ütlesid kõik. Esimese nädala jooksul, kui meie Poska Toompeal lahkus ja „Waimud“ asemele läksid,

küsisin igat hommikul ärgates emalt: „Kas päike on juba pilwe tagant väljas?“ Ema juba teadis, mis see tähendab. Kui maapäew-laiali aeti, oli mul peawalu ja ma ei teadnudki õhtul, et ka selle wägiwallaga toime saadud. Kui hommikul rõõmsas tujus (ma nägin öösel unes, kuidas suur kull oma pesast mao wälja wiskas) emale jälle harilikku küsimise ette panin, sõnas isa, kes ka seal oli, pahaselt: „Jäta oma lori! Eilasest saadik on Wilmsil koguni päikesewarjutus!“ Kui ma siis päewal härra Wilmsi seotud peaga nägin, sain aru, mida isa sellega ütelda tahtis, ja nii häbemata kui see ulakatemp oli, et seltskonna tegetaste kiwiga pähe löödi, ometi muigasin tahtmata, kui isa wõrdlus meele tuli. Härra Wilms ei paneks isegi pahaks wist, kui oleks kuulnud, et ja ka oma päle poollest tõuswat päikest meele tuletab.

Nüüd ei loodagi ma, et me Toompea wõimudest nii kergelt lahti saame. Kõik on ju sõjast ning rewolutsioonist tüdinevad — peale enamlaste, kes endid selle mõllu sees nagu kalad wees näiwad tundwat. Ja kõik lõõwad käega: Tehke, mis tahate! Ning enamlased töötawad segamata.

Kaks ööd ei saa enam magada. Kui ometi mingit walguskiirt näeks! Aga mitte midagi. Meie haritlased . . . Mul tekkib iga päewaga rohkem kahtlust nende wõimisesse. . . . Jah, nad räägiwad ja teewad midagi, aga ka lammas mäe otsa, kui teda pügatakse. Tõesti, just nagu lambad lasksid endid maapäewal laiali püksta, ja kui ma siis Wilmsi linnawolikogu koosolekul seotud peaga nägin ja kuulsin ta haledat häält, mul — seda ütlen ma ainult sulle, mu kallid päewaraamat — mul hakkas natuke häbi tema pärast. Puudus weel, et ta ei nutnud. Ma pidasin teda mehisemaks. Ma wiikhan Kingisseppa nagu kõiki ta „selt-simehi“, aga ta on siiski mehine. Läks oma karjaga, ja maapäewa polnud nagu o'emaski. Aga kuhu jäid siis Eesti polgud, mida kogu suwe korda seati? Kas mitte ei leidunud ohwitseere, kes oleksid walmis olnud Teemanti kaitsema — Kingisseppa asemele? Aga seda ei katsunudki keegi teha. Keegi ei tee midagi peale rääkimise.

22. nowembril:

Täna hulkusin jälle päewa otsa mööda linna. Wastik ja hullumeelne on nüüd armas Tallinn. Igalpool upsakas-

ülbed enamlaste näod. Justkui kalkunid, kes koerakutsika läbi peksnud.

Läksin üle Toompea platsi. Walge saali ees seisis auto, juht ajas miilitsaga juttu. Siis tuli keegi kulunud pallituga, kaabulott peas, majast wälja. Miilits löi ennast kohe kätte, juht ajas keha sirgu. Tulija piistan waimasele kae pihku. Nojah, nii peab rahwa poolehoidmis: wõitma! Enamlased oskawad juba. Pärast juht kiileb kõrtsis, kuidas nüüd Toompeal oma mehed istuwad, kes teenrile kätt annawad. Ma tahtisin neile järele, kui P.kk-Jalalt alla kihutasid, ja niisugune wiha, ei, ma ütleksin, tülgas tunne oli selle komissari wästu. Näis, et seda sõiduriista wõib tarwitada ainult meie seltskonna parent osa. Juba kewadest saadik on tööliised, soldatid ja madrused selle kena kultuurisaawutuse oma nahkpintsakutega ja kulunud saapakontsadega ära tallanud.

Kes päästab meid sellest Egiptuse nuhtlusest? Kui Wene hallidki ära läheksid. Oma soldatitega saame juba hakkama.

Krikk (26. nowembril):

Eila likwideeritud ka „maawalisus“. Wiimaks ometi!

Aga nii pa ju kui mul ka ei ole tööd punakaardis, ma ei saa weel ikka joowastustundest lahti. Jah, just joowastus on see, mida tunnen. Kes oleks seda wõinud uskuda, et meie põlw aega näeb, mil iga tööline on korraga miljonäär, peremees, wabrikant, kontoriomanik, walitseja; kus enam pole käskijat-kubjast peale iseene ja oma mõtuse. Wahel lähen mööda linna ja ei taha uskuda, et need suured majad siin Wana turu ääres nüüd kõik töörahwa päralt on. Wabrikus, ot mul hoopis teine tunne. Iga haamer, iga pink, rauatükk on mulle nagu kallim. Tahaksin, et mitte miski ei kuluks, kaotsi ei läheks, ära ei rikutaks. Kui kõik tööliised niisugust o'ekut meie töowabariigi ja ta waranduse wästu awaldaksid, siis seaksime uue korra ruttu toredasti s'sse. Aga muidugi on ka arusaamatuid. Noh, neist saame jagu. Ma mõtlen tarwis on jälle hakata kooliõpetajaks, kuigi ma ilma kutsehäridusest olen. Aga üks ma ikka enam kasu too, kui need nokk-elajad, kes nüüd „uute wõimude“ kallal näriwad ja noortsugu rikuwad. Noored waja õieti üles kaswatada.

Siiski tahaksin enne sin punakaardis ära oodata, mis selle sakslasega saab. Ehk tuleb weel üks lõõmine — Berliini

pärast! See on naljakas, nii et seda teistele seltsimeestele üteldagi ei tihka, aga imet pole ses midagi, kui Berliinis Willemi asi upeerkuuti lüüakse ja Tallinna poisid appi lähewad.

28. nowembril:

Täna tulid mööda Pikka uulitsat. Auto sõitis mööda. Salk pursuisid üsna sülgas wiha pärast. Üks ütles: Küll neile kord weel autot tehakse.

See on ju nii arusaadaw, kuidas isandid wihasid punetawad, kui tööline nüüd asja pärast autot tarwitab, milles enne härrad oma daamidega kõrtis käisid. Aga mina waatan igakord, kui mõni auto meie omadega mööda kihutab, ja süda hüppab sees. Käi nüün jala, pursui! Wõi ei ole sul aega? Ehk ei ole see kasulik su terwistele? Küsi tohtrilt, ja ta seletab sulle, kui kasulik see raswähendamise otstarbel on! Aga tahad sõita — hakka woorimeheks ehk autojuhiks, või konka konduktoriks. Aga weel parem saa töörahwa wõimu poolehoidjaks, ja saad jälle kõik inimeseõigused tagasi.

20. detsembril:

Täna jõudsin tagasi. Olin minagi mõisu üle wõtmas, pealegi rühma ülemana. Mul oli abiks kaks töolist ja kolm soldatit Eesti polgust. Lõime kolmes mõisas komiteed ja panime täie korra maksma. Ühes mõisas oli paruni pe-

re weel sees. Ütlesime korteri kuu aja peale üles.

U... mõisas oli pisike jänt Eesti soldatitega, keda walitseja (wõi parun, kes linnas) sinna wahti oli toonud, et ülewõtjad ligi tulla ei julgeks. Ohwiser hoidis mehed distsipliini all, aga meie purased soldatid said siiski asja nii kaugele, et tegime koosoleku, millest mõisa töölised ja soldatid osa wõtsid. Kui sin dekreedid ja juhtkirjad ette lugesime, ei olnud enam keegi wastu, ja soldatid ise aitasid warandust arwele wõtta.

Imelik oli, kui esimese mõisa olime üle wõtnud. Oli õhtu kella kuue ajal. Mõisapoisid panid kaks hobust ette ja sõidutasid meid teise mõisa. Kihutasime üle lageda karjamaa serwa. Mul oli nii ütlemata tore enesetunne. Justkui oleksime kõlge kurjema wasase ära wõitnud. Nagu tundus, et oma maa meie all. Tõesti süda hüppab, kui weel praegu mõtlen nende laiade põldude, heinamaade, metsade peale, mis kõik on nüüd saanud töörahwa omanduseks. Palju on woolanud higi nende wäetuseks, aga wili ei ole jäänud kaswamata.

Ainult sakslaste pealetungimise jutud lähewad ikka suuremaks. Näis. Aga meie wõidame! Nüüd ei päästa kapitaliistlikku korda tööliste käest enam ükski wõim!

Õppige wihkama.

*Ei armastus saa aidata,
nii armastus võib surra;
vaen, tule oma kohtuga,
vaen, ahelad sa murra!
Kus leida on türanne veel,
las meid neil kõri sulgu;
nii kaua armu laulnud keel,
nüüd lõpuks wäen kord tulgu!*

*Kel veel on süda, nende suud
vaid waenu võivad luua;
on küllalt leida kuiva puud,
et leegil' toitu tuua!
Kui kalliks pead sa inimsust,
siis igal pool nüüd hõika:
„Te küllalt kiitnud armastust,
oo, vihata ka mõistke!“*

*Las taob türannivalitsust
nüüd rahva vihalaine;
sest pühamaks kui armastust
me peame klassivaenu.
Kui risu pole tuhaks saand,
peab kestma võitlusih;
me küllalt kaua armatand,
las tormab viimaks viha!*

Hervegh'i järele.

Töölisnoorsoo poliitilise hariduse töö põhimõtted

Tööraha waimline pimedus ja waimline orjastamine on suureks abinõuks kodanluse käes, et töörahwast kurnata. Sellepärast on ka tööraha wabastamine ja tema wõitlus oma majandusliste-poliitiliste nõuete eest tihedalt seotud tööraha waimlise arenemisega.

Waimline arenemine on tihedalt seotud tööraha wabastamisega.

Kodanlise waimupimestamise küüsi langeb kõige enam noorsugu. Juba maast madalast tuubib kirik temale kodanlist ilmawaadet sisse. Koolipingis nüratakse nooruse waim sellega, et aetakse kõik õpetawad ained segi, ning seletatakse neid kodanluse moraali alusel.

Sellele waimupimestamisele tuleb wastu seada nõudmine teaduste õige käsitamise üle.

Mõjuwamana sõjariistana tööraha käes on tööraha ilmawaade — materialistlik dialektika, mille alusel tuleb kriitiserida kodanlist ilmawaadet ja teadust.

Praegune rewolutsiooni ajajärk on masside kogumise ja kaswatamise ajajärk. Rewolutsiooniline wõitlus nõuab teatud arwu seltsimehi, kellel oleks õige arusaamine poliitilisest silmapilgust ja olukorrast, ja, kes seda õieti hinnata suudaks, et anda klassiwõitlusele õige joon.

Poliitharidusline töö annab aga siis tagajärgi, kui ta on seotud aktiivse osawõtuga rewolutsioonilisest wõitlusest. Poliitharidusline töö peab olema klassiwõitluse toeks. Kaswatus peab wastama wõitluse sihtidele.

Poliitharidusline töö peab ka olema seotud igapäewaste asjalikkude tööraha huwidega. Kaswatus töö peab järjekindlalt ja järelijätmatult juhtima noortsugu rewolutsioon liikku wõitluse. See töö ei pea üksi teadmiste andaja olema, waid peab kaswatama ka noorsoo rewolutsioonilist waimu.

(Järgneb).

16. (29.) oktoober 1905

Wilu, niiske, sügisõhtu. Pimeneb. Suurel turul seisab määratu rahwa hulk. Enamasti kõik töölisel. Nad waatawad kõnelejate poole, iga sõna ahnelt püüdes. Mis wõim meelitab neid külmal sügisõhtul kokku? Miks wahiwad nad nii tõsiselt üksteisele näkku? Miks hülgawad neil silmad? „Meie nõuame wabadust!“ Kõigist kuulajatest käib elektrina surin läbi. Pimedusest — walguse e, eluwõimalusi orjadele — kostab teise kõneleja hääl. Kadu kurnamisele! Elagu wendlus, wabadus! Elagu tööliste riik, kus kaob üheteise kurnamine! Kõnelejad paljastawad wägiwalda, milles tööliklass waewleb. Tsaari ametnikkude jõhkru, tööliste wabaduste kägistamine, türmid ja wäljasaatmised seisawad silme ees. Töörahas ajas selgroo sirgeks. Orjad tahtsid pimedast orjusõõst päikese paistele tulla. Tsaari kull oli oma küüned tööraha ihusse puurunud. Töörahas tahtis kiskjat werele rebitud turjal purustada ja ära paisata. Wägiwald audus plaane. Tööraha higi ja were kulul nuumatud söödikud walmis-

tasid endid aadrilaskmiseks. Ikka pimedam ja saladuslikum ümbrus. Kostab hääl: „Soldatid!“ Rahwahulk mühab ja lainetab merena. Wõimsamaks muutub kohin. Keset elu ja liikumist kostab kogupauk. Püssid sülitawad rahwa peale tuld. Jookstakse. Kogu laskub kõhuli. Winguwad kuulid. Inimeste weri wärwib kiwe. Kostawad oigamised ja paistawad wisklemised. Maas mitukümend surnut ja haawatut. Tsaarisoldati kuul purustas tööliste wabadustihkawaid südameid.

* * *

Matused. Tööliste tugewatel musklistel õladel kantakse langenud seltsimeeste kehad jäädawale puhkusele. Kõlawad wõitluslaulud. Kuid kättemaksmise tund polenud weel jõudnud, tööraha piinakarikas polenud tühjaks joodud. 16. oktoobri järgneb reaktsiooni laine, wägiwald ja pimedus katab kogu maa. Poomised, mahalaskmised ja witsahoobid on igapäewasteks nähtusteks. Rahwas on

sunnitud peale wiisa wõitlust alla andma. Peremeheks jäi kroonitud türann!

* * *

Töörahwast on selle aja kestes walu ja rõõmupäiwi üle elanud. 10. märtsil 1917. a., mil tsaaritroom purustati, marsis ta punaste lippudega austamist langenutele awaldama. Langenute põrm on muld, kuid nende hing ja meel elab jäädawalt meie keskel. 1905. aasta on wers-tapost tööliswõitlusteel. See oli tuulehoog, mis 12 aasta pärast tormiks muutus ja tsaari wägiwalla kukutas. Seda tormipuhangut ei jõudnud hoida sõjawäed, sandarmide ega kardawoide polgud. Mühawa woona jooksis ta walitsewa klassi lossidesse ja häwitas prassimise. Tsarism purunes tööliste ja soldatite raskete hoopide all. Edasi! Maha töörahwast äraandjad kokkuleppe-sotsialistid! Maha kokkulepe kodanusega! Järgnewad juuli päewad Piiteris. Tööliklass wõtab wõimu oktoobris. Kõik wõim töörah-

wale! Ka Eesti tööliklass hüüdis, kõik wõim töörahwale. Nõukogudele! Kuid kauaks?

* * *

17 aastat on möödunud Suureturu weritööst. Osa neist, kes sel ajal wabadust ihkasid, prassiwad töötawa rahwa kulul. Mis on muutunud 17 aasta jooksul Eestis? Kas ei oiga töörahwast endiselt? Eilased wabaduse ihkajad tapawad töölisi. Kas pingutatakse mõisnikke, wabrikante, kes töörahwast koorib? Kelle oiged kostawad türmidest? Kelle silmad on pisarais? Leiwa asemel kiwi, see hüüdsõna maksab tänapäew.

Kuid tööliklass pole jättnud lootust wabaks saada. Möödunud wõitlustest ammutab ta jõudu ning kogemusi. Weel pole kustunud uluke, ta hõögub, ehk küll tuha all. Weel pole kadunud rewolutsiooniline waimustus. Elagu wabadus ja wendlus! Täna kestab wõitlus tsaarikorra pärandaja ega!

— Nooruke —

Kuuekesi

See oli siis, kui kewadepäike tõusis sügisel.

Põhjatuul oigab kuuselatwus, kaebab telefonipostide küljes, kiunub raskemeelselt kõrwa ääres. Tinane taewas sulab kokku puudega, pöösastega, wäljadega. Maa pole ei sula ega külmanud; tuletab meele tainast, mis hakkab koorukest looma ahjurinnal, liugleb lumekibemeid. Siis kukub mõni walge tangutera; wae-walt jõuab neid omal nõrgal nahal kanda jääloor weel oikudel. Külmi ja õudne. Oraw poeb pessa. Jänes aaleb küljelt küljele pöõsa all, et esimesel widewikul minna hüplema põldudele. Ei ainust linnuhäält kogu me sas. Wares norutab wälja ääres tühjal rõugulatil, oodates õhtut, et lähemasse kuusetukka puge-da.

Kõik on nagu tülpinud sügisest ja wäsinud wiibiwast talwetulekust. Ainult nemad kuuekesi lähewad wastu kewadele, kuigi kõige terasem puupung selle peale weel ei mõtle ja alles talweuneks hoogu wõtab.

Eel sammub Pritsmanni hiiglakogu. Wintpüss ripub kaelas, nagu oleks see wäike mänguasi. Kulunud ja muljutud palitu, kõweraks kooldunud kaap, pool-

lagunenud saapad — kõik see on kokku-kõlas ta ajamata habemega ja sassis juus-tega. Pritsmann on salga ülem. Tema wastutab. Igast liigutusest on see näha. Aga uhkust ega upsakust pole selles iseteadwuses mitte. Ainult näib, nagu tahaks ta iga sõnaga, pilguga, õlaliigutusega, jalaastega ütelda: Mul on see au ja õnn!.. Minu järele, poisid!

Eestwõtja kannul astub pisike poisike-seohtu soldat. Müts üle kõrwade tõm-matud, sinelikrae üleskeeratud, käed waukatesse peidetud, keha pisut küürus. Milk on endine taluslane. Kogu liigutused kõnelewad harksahaga kündmisest, reherabamisest, heintehangutamisest, haotegemisest. Kuid pilk — see on nüüd hoopis isesugune. Silmad wahiwad oma ette. Kuid mida nad näewad? Wist mitte midagi. Neis on noorusunistus ja raugatõsidus, lapselik süütus ja sõjamehe halastamatus.

Siis tuleb madrus Kirik. Peale seljalrippuwa wintpüssi on tal weel rewolwer wöö wahel ja mõök küljel. Tuul waidleb ta mütsilintidega, kisub teda laiadest püksireitest, lõõtsub käed siniseks. Aga Kirik ei märka midagi. Pea

wähe kuklasse wisatud, silmad kaugusse juhi ud, ruttab ta oma taaruwa meremehekõnnakuga teistele järele. Oo see ulakus, mis ta päikesest ja tuulest kõrbenud näost wälja wahib, wõi ainult liigjulgus ja ülewoolaw energia, mille sellesse puisesse, lühikeste jalgade ja musklitest paisuwasse kehasse walanud meremarud?

Siis rühiwad teineteise kõrwal wenenased Pajupuud. Ainsad, kes kannawad püssi õlal. Mõlemad kõrgekaswulised, aiaõlalised, sirged, sõjameheliku tegumoega. Pea püsti, käsi käib marssiwate ja gadega taktis, sammud täis teadwast. Mõlemad on walgepiletimehed, kes sõja teenistusest kõrwale puiganud. Nüüd on nad punakaartlased ja waimustatud marsimisest, püssiharjutustest, wahikordadest.

Teistest sammu kümme taga longib pikk kuiwetu soldat. Rahu ajal pagaritöölisena oli ta sinise esmaspäewa mees. Nüüd märtsist saadik on wiina hoopis unustanud. Mikson on polgukomitee algus ja ots. Pea täis plaane ja kawa-susi. Ka nüüd on ta unustanud ümb-ruse. Sineli hõlmad lahti, käed pükstetaskuisse pistetud, nagu maha surutud. Wahel raputab endamisi pead; siis muigab; samast wälguwad silmad.

Kuhu nad lähewad kuuekesi?

Kes seda ei teaks! Praegu tuleb neile wastu hall teomes kahehobuwankril. Ta kergitab nii wiisakal: mütsi, nagu seda weel kaheksa kuud tagasi tegi ainuüksi oma paruni ees. Siis kohtawad talumeest, kes weski't koju sõidab. Wanker juhitaakse aupaklikult teeweerele nagu kahehobutõlla eest. Mütsinokk tõuseb. Mees wahib kartlikult ja kiirustab siis ruuna. Nüüd jõuawad järele poisike-sele. See lööb enda esite pisut kõrwale, kuid siis ruttab huwitatult minejate kannul.

Jõuawad saunaküla wahele. Wae-walt saawad mööda esimesest majast, kui selle läwele ilmub naine paljajalu, imew laps rinnal. Teise hüti ette tekib wanamees, reha käes; ta kõrwal poisike. Aknast wahib terve hunik pisemaid ja suuremaid lastepäid. Warsi on kogu wabadikuasundus liikwel. Mehed, naised, poisid, plikad piiluwad ustelt, reheat, aknatest, nurga tagant. Siin ja seal hüütakse muigenäol mõni sõbralik sõna; kergitakse peakatet. Keegi kutsub jalgu puhkama. Paar vähemat poisikest

hakkawad salgale järele sammuma. Nende-ga ühinewad teised. Ja warsti liigub terve kari kriime nägusid, üle kõrwade wajanud müse ning paljaid jalgu punakaartlaste kannul.

Pritsmann wastab tagasihoidliku naer-ratusega ja mütsikergitamisega terwitustele, ent ei peata. Pole aega. Kohused nõuawad. Waja minna. Kolm mõisa on korras. Tarwis weel kaks kolme päewa jooksul üle wõtta, et laupaewaõhtuks linna tagasi pöördä.

Lapsed hakkawad külaserwal maha jääma. Mõni saadab minejaid weel wäljanõiwani. Siis on kuus jälle üksi; salk sammub mööda paenduwat poripinda mõisa poole.

Ainult Pajupuud arutawad omawahel nagu ikka. Isegi külawahel ei jätnud nad mõttewahetust. Nad wõiwad igawesti isekeskes waielda, plaane teha, isendid arwustada, juhuseid jutusada, unistada.

Agate sed on waiki. Mille üle nad mõtlewad?

Pritsmann on pealik; tema pea on töös, et kõik korras oleks; et rühm küllalt mõjuwalt wälja astuks. Sellest ajast, mil talle linnas juhtnõõrid tegewuseks, wis meest ja rühma, wanema tunnistus anti, kordab ta endale lõpmata ja wäsi-mata, kuidas ise ja ta sõjawägi peab esinema. Esimeses mõisas kamandas mehed mõisamaja ette ritta ja käskis otsalise wälja kutsuda; et parunit enam siin po'nud, siis ilmus walitseja. Sellele tegi Pritsmann walju ning tähtsa näoga sissejuhatuse; järgnes koosolek mõisa-saalis; siis algas inwentaari üleskirjutamine ning lõpuks tuli, kõigi kaebtuste ja süüdistuste lahendamine.

Nii tegi ta igas mõisas; kuid teel kaalus ta tehtud samme ning korraldusi. See ei tulnud nii hästi nagu ta tahtis. Ta on wana soldat. Harjunud korraga. Aga need poisid, oi, rewolusioon on nende rihmad lõdwale lasknud. Kamanda ritta, aga poiss ajab plikaga juba juttu ehk lööb suisu näkku, püssi kaela pannes. Pilguta silmi, anna märki, aga ei pane tähelegi. Aga ei wõi rühma üksmeelt ja rewolutsioonilikku seltsimeheikkust teiste ees rikkuda. Wabanda pealegi. Heal juhusel anna mõisameestele mõista, et nüüd punakaardis hoopis teine kord maksab kui wanas tsaariwäes, oo, koguni teine! Aga omal sõda kipitab sees: Kas see mitte ei ole juhtnõõride wastu?

Miks ei ole sellest mitte sõna juhatuskirjades öeldud?

Pritsmann läheb ja arutab. Nüüd teeb ta paremini. Waat sealt paistabki mõis. Metsatuka ääres peab mehed kinni ja teeb neile pisikese pihikõne. Kindlalt, kuigi mitte käskiwalt. Seltsimehlik wahekorid jäägu, aga korda on tarwis. Parem weel, kui selle epistli neile loeb hoopis mõisa wärawate juures. Siis ei aura wäheajal peast. Timmib nad üles, nii et wähehalet siinsed teomehed weel mitu aastat Pritsmanni salka mälestawad: „Waat need olid alles punakaartilased!“

Wäike Milk ei aimagi, et tema wanen seltsimees niisuguseid waljuid plaane teeb. Kogu selle poolteise nädala jooksul on ta nagu unes. Hiljuti on ta wäeliinilt ära jooksnud ja kohalikku poiku astunud. Paari päewa pärast juba oli ta enamlane. Ja imestas, et seda ammu ei olnud. Aga siin waldab teda kõige rohkem maaküsimus. Teised täidawad nõukogu käsku; aga tema on nannu enda eest wäljas. Waat siin, see põld, need metsad, hooned, puusüülad rehe ees, rehepeksumasin, wiljarõugud — kõik see on nüüd ka tema oma! Uneski ei oleks ta seda uskunud aasta tagasi, aga nüüd on ta ise niisuguseid maid kogu nende lahtise ja kinnise pealisega üle wõtnud. Nüüd on see asi, mida käega oled katsunud. Ja Milk uigab tahtmata endamisi. Aga see saab weel aeg! Nüüd algab imelik põli! Pole saksu, on waid teomehed, kes kelle'egi tegu ei tee! Pole ülemust, waid ise oled ülemus! Milk ei saa weel küll aru õieti, kuidas see ühistöö õieti wälja näeb. Aga kui nad ühiselt on mõisad parunigi käest ära wõtnud, küll siis juba tühi asi on neid ühiselt harida.

Kiriku mõtted on kauge't siit. Ta tuli siia ainult käsu peale. Huwitaw, kuid ajutiselt. Mis on tema teise isenesest

need mõisad? Kui parunitelegi wõiks piisut kanna peale astuda. Aga keelatud. Käiakse ümber kui härradega ikka. No jah, senni kunni jälle tulewad Besobrasowi ja Siewersiga. Noh, üks kõik. Teeb, mis kästakse. Aga päris töö on alles ees. Missugune? Ei tea seda isegi. Aga see tuleb. Niisugune, kus tarwis on minna täie rinnaga ja murda. Kes wastu, sel'ele kael kahekorra. Kes wanutub alla, pääseb poogitult. Tuled üle, saad seltsimeheks. Waat niisugust tegewust ihkad. Kui sinna saadetakse, siis lööd mütsi kõwemini pähe, wiskad pea weel rohkem kuklasse ja lähed! Aga siin? Noh, nagu rühma ülem käseb — kuuleme sõna!

Endine pagaripoiss unistab kallimast. Miks siis mitte? See on esimene kord. Wõib olla, et aeg ei ole kohane. Aga mis wõib sinna parata? Ta ei usu ei jumalat ega kuradit. Ent siiski on olemas imelikke asju. Ta on 27 aastat wana. Pole kunagi mõtelnud plika peale. Ei, ei, mi te nii järsult: Mõtles, kuid niisama naljawiluks. Nagu ikka. Aga see! Just niisamasugune tunne, nagu oleks ta jälle joodik. Nagu weaks wiin teda kuhugi — wägiwaldselt, wastupanemata, kõigest hoolimata. Wiska töö, heida enesest kõik ja kuula sõna! Noh, nüüd ei tee Mikson enam nii. Wiin ei saa jagu; ka plika on jõuetu, et tema samme õigelt teelt metsa wedada. Ei, ammugi mitte. Siin on ta kõige sõnakuulelikum ja truim. Ja jääbki seks. Aga see ei tähenda sugugi, et ta kärsitusest põleb ja ära oodata ei suuda, m'l Pritsmanni mõisate nimekirja lõpule jõuab. Siis pöörduwad nad linna. Siis...!

Mikson pörkab eelmiseja otsa. Pritsmann algab kõnet:

„Seltsimehed! Waadake, töörahwa wõim nõuab ka selle mõisa ülewõtmist. Siis näitame, et punakaartilased o'eme...!“

Noorsoo liikumine Eestis ja wälismail

Esimesed pääsukesed

„Üks pääsukene ei tee weel kewadet“, ütleb küll wanasõna, siiski on see kindlaks tunnuseks, et kewade enam mägede taga pole. Pääsukesed, kelle rinnas uue kewade aimused esimesena wägewaks tungiks paisunud, leiawad Põhjalasse jõudes

tühti weel kareda talwe eest, langewad ohwriks wiletsusile, suiguwad, wõib olla, surmalegi, kuid — kewad tu'eb siiski, ühes tuhandete uute pääsukestega.

Sarnased esimesed pääsukesed on ka need noored profetaarlased, kes 10. okt. „Walwajas“ imalikku leeri pidulikult ak-

tusel wiibisid. Need 70 noort, kellele seal wastawad tunnistused wälja jagati, on esimesed, kes awalikult ning organiseerunult selga pööravad kirikule, esimesed, kes julgelt ning üksmeelselt püruks on rebinud oma silme eest selle wale ning pettuse wõrgu, mis pappide poolt Juta linikuna orjade pea ümber on mähitud, et need selle läbi wahtides näeks tawast paradüüsi. Imetleks seda paradüüsi, unustaks oma willetsuse ning selle, et pappid ja nende südame sõbrad, orjaperemehed sarnase paradüüsi oma orjade higest juba maa peal loonud on.

Ka meil tuleb, wõib olla, enne mitmesuguste raskustega wõidelda, sest nad on piiratud ühiskonnast, kellele on wõõrad noorte waated, noore püüded, ehk kes teadlikult püüawad takistada alanud liikumist, püüawad sumbutada esimesi tuulepuhanguid, kartes sellest wõimsat tormi tõuswat, mis pimestajate parwed tolmuhelbetena laiali paiskab.

Kuid, kas on noored millalgi raskusi karnud? Kas heidutab neid mõte oma töö tagajärjetusest? Ei! Neid tiwustab teadmimine, et nad üksi ei jää, et nende järel tulewad tuhanded ja kümned tuhanded teised, kes nende algatatud tööd jatkawad ja edasi wiivad.

Wõitlus kiriku ning kirikliku nõu wastu tähendab klassiwõitluse teostamist selle täies ulatuses katkestamatus wäerinas.

Sädemed „altariilt“, kus noored tulega häwitawad pappide poolt wälja antud häbitawad mälestusmärgid — leeritunnistused, ning kurnamise jumaliku õigustuse katekismid, on tuul kandnud laiali üle maa. Sms andis terwituse Tartu noorte poolt, ning sms Hansen teatas soojast kaastundest, mida Wiljandi proletaarliised noored Tallinnas alatud liikumisele awaldawad, kuna neil seni aga weel wõimalus puunub sellest awalikult osa wõtta. Paremaks näiteks, kui kangekaelseks Wiljandi noored kristliku waimu sissepumpamise wastu on läinud, on see, et sealse reaalgümnaasiumi ühes klassis, milles 34 õpilast, pastor Lattik usuõpetuse balsami ainult oma pojakesele peale määrab (hiljem olla 4, vähemat wenda juurde seltsinud).

Et ka meie proletariaadi wanem põlv oma noorsoo ettewõtte wastu heataktlikku huwi tunneb, näitab see, et aktusest osawõtjaid-pealtwaatajaid saal täis oli. Aktuse teisel pooltel pakkusid noored tun-

nistust oma kalduwustest ning wõimistest kunstilis-esteetilisel alal. Alles hilja ellu kutsutud keelpillide orkester esines mitme kergema palaga, rahuldawat distsipliini ning kokkumängu näidates (ainult „Internatsionaali“ kohta ei wõi seda kahjuks weel mitte ütelda). Sega dopelt-kwartetti etekannetest oli paremini wäljatöötatud „Saima ja Imatra“. Siis weel väga meeldiwad noore seltsilise solo ettekanded, deklamatsioonid ning lõpuks wäike sümboolse tähendusega „Ajalooline rewolutsioon“ oma walguse ning kõlaliste efektidega ja hästi õnnestatud massi stseenidega.

Haridusminister „katsub wastu tulla“

Et Lutheri wabriku puutööstuse Õpetöököda kuidagi oma nimeiuusele ei wastu, saatis märgukirja haridusministeeriumile, milles tähelepanu juhiti töökojas walitsewa ebaloomuliku seisukorra peale. Märgukirjas nõuti, et õpilaste tööpäew lühendatagu vähemalt 6 tunnini, nagu see haridusministeeriumi õppetöökojas on, wõimaldatagu õpilastele teoreetiliste teadmiste omandamist, õpetajaks peaks olema wastaw õppejõud, ja et töötasu kõrgendatagu niiwõrd, et see wõimaldaks isegi kõige närusemat ülespidamist. Haridusministeeriumist tuli märgukirjale wastus, milles lubati märgukirjas ette toodud soowe täia.

Härrakesed arwawad, et lubamisest noortööliste kullalt, sest mingisugust tegelikku sammu nad selles asjas teinud ei ole. Olgugi, et nende lubamisest juba mitu kuud möödas.

Eesti noorte tööliste liikumisest Nõukogude Wenemaal

Esimestel kõige ägedamatel klassisõja aastatel 1917—20, kui W. N. K. Ü. kodanluse wastu oma lipu alla ligi pool miljoni liiget koondas, puudus otsekohene organiseerimistö Eesti noorte hulgas, mis oleks Eesti noori organisatsioonidesse koondanud, sest energilisemad noored tööliselid läksid sõtta. Alles 1920. aasta lõpul ja 21. aastal, mil suurtükkide mürin punawäe hoopide tagajärjel waikima hakkas ja noored proletaarliised liinilt tagasi tulid, hakkas organiseerimistö. Asutati W. N. K. Ü. Eesti seksioon. Esimesed organisatsioonid asutati Petrogra-

dis ja kubermangus. Warsti peale selle Siberis. Organiseerimine laienes ka teistesse kubermangudesse.

Peale üheaastase organiseerimistöo tuli kokku Ülewenemaaline W. K. N. Ü. Eesti sektsioonide konverents. Konverentsi ajaks polnud küll koondunud lai mass, kuid siiski kõigis tähtsamates kohtades, kus aga Eesti noorsugu elas, oli põhiorganisatsioonid loodud. Näituseks, Pe-

ühine töökawa sepitseti. Et noorte enesete hulgast poliitiliste ja kultuurilise teadmistega varustatuid tegelasi kasvatada, moodustati 3-kuuline noorieühingu liigete poliitiline kool, mis rahuldawaid tagajärgi on osutanud. Osa seltsimehi, lõpetades kooi, läksid ühingutesse tagasi, osa läks kõrgemasse kooli edasi õppima. Praegu seab W. K. N. Ü. omale peaülesandeks noorepõlwe ettevalmistamise Nõu-

Ü. W. K. Kaswatusmaja kaswandikud 3. sept. 1922 a. Moskwas (Punasel platsil)

terburi, Nowgorodi ja mitmes Siberi kubermangus. Konverentsil pandi alus töö ühtlustamisele. Otsustati jätkata ülewenemaalises ulatuses organisatsioonide laiutamist. Ent suurem tähelepanu juhtiti nüüd juba ühingute kindlustamisele, andes poliitilisi ja kultuurilisi teadmisi noorsoole. Peab tähendama, et ühingutes on enamus talurahwast, sellepärast tööd ka hoolikamalt ja järjekindlalt arenemissihis teha tuleb. Noorte ühinguliigete polithariduse tõstmiseks tuli Kommunistlik partei abiks, läkitades oma seltsimehi noorte ühingutesse poliitiliste ringe juhtima. Et Kompartei ja noorte ühingute tööd siduda organiliselt ja poliitiliselt, korraldati ülewenemaalises ulatuses Kom. partei ja Kom. noorte ühingu Eesti sektsioonide „lähendamisnädal“, mille jooksul koosolekuid korraldati ja

kogude Wabariigi „sotsialistilise majanduse ülesehitamiseks. See ülesanne on waevarikas ja sotsial. majand. ehitamine nõuab teadmisi, mida kodanlus ja kapitalistide teenrid pole õpetanud. Ka Eesti sektsioon juhib oma tööd sellel sihil. Ta organiseerib uusi noorte koole, saadab noori seltsimehi kõrgematesse õppeasutustesse, korraldab poliitilist ja kultuurilist haridustööd ringides, seob nende tegewust ühiskondlise, poliitilise ja majanduslise ehitustööga. Asundustes korraldab põllumajandusteadlike loenguid jne. noortele talupoegadele, kes lähemas tulewikus uutal alustel põllumajandust juhiwad ja peawad. Eesti noori on W. K. N. Ü. ridades 800 liiget, kes samm sammu järel arendawad endid, annawad uusi jõudusid rewolutsiooni võitute kindlustamiseks ja süwendami-

seks. Noored, wärskete teadmistega karastatud jõud astuwad Komm. parteisse, koondades parteis noori oma ümber.

Rahwuswaheline wõitluspäew

Rahwuswaheline noorsoo päew leidis käesolewal aastal kõikides maades wägewat wastukaja. Igalpool wiidi noorsoopäew kodanliste walitsuste poolt tehtud takistuste ja tarwitusele wõetud terrori peale waatamata wõimsalt läbi. Andmed, mis meil käepärast, näitawad, et kapitalistlikud wõimumed meie noorsoopäewa tähtsusest ja sisust aru saawad. Tuhandete noortööliste marssisamm, mis sel päewal Euroopas ja kogu ilmas mürtsus, näitas kodanlusele, et rewolutsiooni säde weel kustunud pole, waid ainult silmapilku ootab, mil püssirohu tünni karata, et kapitalistlikku korda õhku lasta.

Igal pool tõstisid noortöölised häält kurnajate wastu, igal pool astuti wälja militaristliku kodanluse wastu, igal pool nõuti rõhutute ühist wõitlust. Sel päewal tuletati töötawate noorsoole meele sotsiaaldemokraatide äraandlikkust sõja ja rewolutsiooni kestel. Iseäranis silmapaistwaks sai nende äraandlikkus selles kui Amsterdamis ja Wieni noorsoo Internationaalid keeldusid Kommunistliku Noorsoo Internationaaliga koos proletaarlise noorsoo huwide eest wälja astumas. Wastuseks sarnasele awalikule noortöölise ühise wõitluswäerinna lõhkumisele ja saboteerimisele peab kommunistlik noorsugu kõik oma jõu kokku wõtma ja juhtide tahtmise wastu noortöölise ühisesse wäerinda wõtma.

Kuiwõrd meie noorsoopäew sotsiaal-patriootide magushapudest kultuur pidustustes erines!

Toome siin kohal mõned aruanded noorsoo päewa kohta.

Weritöö Berliinis

Berliinis lõppes noorsoopäew, milles osawõtmine määratu suur oli, tormiliselt. Müitingul astusid üles Ameerika, Inglismaa, K. N. I. täidesaatwa komitee ja Saksamaa Kommunistliku Partei esitajad. Müitingule järgnew demonstratsioon liikus läbi Berliini kodanlise linnaajao. Nagu kolme aasta eest sots Nos-

ke (rahwa suus „werecoer“) ajal, nii ei wõinud ka käesolewal aastal sots Siwering'ile alluw kapitali kaitsetrupe wägitegusid korda saatmata jätta. „Demokraatlik-wabariiklik isamaa“, milles sotsiaaldemokraatliku riigipresidenti korraldusel „Saksamaa üle kõige“ lauldakse: milles pisarateni liigutawalt hüütakse: „ühendus, õigus ja wabadus“, teenis omale uusi loorbere. Häbipuna peaks igal palge tõusma, kes julgeb kommunistide terrorist kõneleda. Oh writena jäi maha üks tapetu ja neli haawatut, kõik noored töölised. Noorsugu astub kurnamise ja waesuse wastu ja selle eest saab tinaube.

Sotsiaaldemokraadid pidasid sel päewal spordi-pidu. Tsentristid korraldasid perekonnaõhtu, et selle läbi noortöölisi meeleawaldusest eemale hoida.

Grefeld'is keelati noorsoopäew ära.

Offenbach'is M-ä. läks noorsoopäew suurepäraliselt. Seal sundis töölisnoorsugu tsentristide parteisse kuuluwa linna woliniku Nessel'i rongikäigus kaasa tulema, talle kätte andes suurt plakaati: „Mina olen suurim õpilaste koorija.“

Werine demonstratsioon Pariisis

Kommunistliku noorsoo demonstratsioonil, mis politsei keelule waatamata korraldatud, tuli ette kokkupõrkeid poliitseiga. Kodanliste teadete järgi on kolm isikut haawatud. Politsei wõttis kõik abinõud tarwitusele, et demonstratsiooni nurja ajada. Sellest hoolimata kogusid noortöölised mitmel pool kokku. Paljuid arreteeriti.

Tsheho-Slowakkiaast

Praagas korraldati suur demonstratsioon, millest tuhanded noor- ja täiskaswanud töölised osa wõtsid. Böömi maakondades läksid meeleawaldused kaunis hästi korda, ehk küll walitsuse poolt selleks takistus tehti. Esile tuli plakaatide ja koosoleku keeld. Kuid noored seitsimehed ei lasknud endid kohutada. Pühapäewal korraldatud koosolekutel wiibisid politsei anemikud, kes kõnelejaid militarismi üle kõneleda ei lasknud.

Postimaks - 30 marka

RAHVAARHIIV

Hind 30 marka.

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR